

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 24 lipca 2019 r.

Poz. 4176

UCHWAŁA NR IX/67/2019 RADY MIEJSKIEJ ŁASIN

z dnia 18 lipca 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łasin na lata 2019 - 2022

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2019 poz. 506) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 poz. 2067 oraz z 2019 poz. 730) po uzyskaniu pozytywnej opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łasin na lata 2019 - 2022 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Łasin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko - Pomorskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Rafał Radacki

Załącznik do uchwały Nr IX/67/2019

Rady Miejskiej Łasin

z dnia 18 lipca 2019 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY ŁASIN
NA LATA 2019– 2022**

**Opracowanie
RELIKT Pracownia Archeologiczna
Judyta Nawrot-Bukowiec
ŁASIN
2019 r.
SPIS TREŚCI**

1. WSTĘP
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo

4.1.7 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r.

4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020

4.2.5 Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Grudziądzkiego

4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Grudziądzkiego na lata 2014-2024

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Gminny Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Łasin na lata 2016-2023

5.1.2 Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Łasin na lata 2014-2020

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Łasin

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Łasin

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

5.2.2 Rys historyczny

5.2.3 Krajobraz kulturowy

5.2.4 Zabytki ruchome

5.2.5 Zabytki archeologiczne

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

5.5 Dziedzictwo niematerialne

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Przedmiotem programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych miasta i gminy Łasin. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków.

Program wskazuje działania służące poprawie stanu zabytków ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia do nich dostępności mieszkańców i turystów. Podmiotem programu jest społeczność lokalna. Program adresowany jest do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań. Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery kolejne lata, tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w gminie. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łasin na lata 2019-2022 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 z dnia 28.11.2017 r.), mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy).
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy).
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy).
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

ØKonstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (*t.j. Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.*) w przepisach:

Art.5. : „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art.6. ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art.86. : „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

ØUstawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 2067*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art.3. : definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art.4. : objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art.5. : określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art.6. : klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,

d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art.16. ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art.17. : określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art.18. : „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art.19. : wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art.20. : mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art.21. : „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art.22. : „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art.89. : wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

ØUstawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (*t. j. Dz. U. 2018, poz. 994 z późn. zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

ØUstawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (*t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

ØUstawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (*t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1202 z późn. zm.*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

ØUstawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 799 z późn. zm.*), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

ØUstawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 1614 ze zm.*), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

ØUstawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 2204 ze zm.*). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

ØUstawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (*t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

ØUstawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 450 ze zm.*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

ØUstawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (*t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 720 z późn. zm.*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała

ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- 1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzenie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- sprawowania nadzoru nad muzeum.

ØUstawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 574 ze zm.*). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

ØUstawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (*t.j. Dz. U. 2018 poz. 217 ze zm.*).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 02.08.2018 r. ws. prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. 2018r. poz. 1609*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 26.05.2011 r. ws. prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2011 r. nr 113, poz. 661*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. 2017 r. poz. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. 2017 r. poz. 1674*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. 2014 r. poz. 110*);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. 2004 r. nr 30 poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. 2004 r. nr 212 poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510*).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków

i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Łasin jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013[#] oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020[#].

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013* (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „*Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020*” (przyjętym w 2005 r.). Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest *Narodowy Program Kultury. Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013*. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania zawarte w priorytecie mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu są:

üpoprawa stanu zachowania zabytków,

üzwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),

ükompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,

üzwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,

üpoprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

üzabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane zostały przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury.

Dokument podkreśla istotną rolę zabytków w procesie kształtowania polityki kulturalnej państwa. Zachowanie, ochrona i konserwacja zabytków jest ważnym zadaniem w interesie publicznym.

Przypomniane zostały podstawowe zasady:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

üUwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;

üDziałań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;

üSystemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;

üDokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;

üKształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;

üWspółpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017[#]

Krajowy Program wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Jest kluczowym instrumentem planowania strategicznego w dziedzinie ochrony zabytków, który pozwoli na ujednolicenie polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym i ułatwi skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na zagadnieniach ochrony zabytków: organów konserwatorskich, instytucji kultury oraz osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Adresatami Krajowego Programu są organy administracji rządowej, przede wszystkim MKiDN, wojewodowie i wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz podległe im wyspecjalizowane instytucje kultury. Odbiorcami Krajowego Programu są natomiast wszystkie podmioty publiczne i prywatne, zainteresowane zamierzeniami rządu w dziedzinie polityki konserwatorskiej.

Cele i kierunki określone w Krajowym Programie będą realizowane poprzez tworzenie odpowiedniego otoczenia prawnego oraz podejmowanie długofalowych działań. Na szczeblu lokalnym i regionalnym analogiczną rolę pełnią gminne, powiatowe i wojewódzkie programy opieki nad zabytkami. Podstawowe zadania Krajowego Programu to:

- określenie głównych problemów ochrony zabytków w Polsce i ocena, jakie są możliwości ich rozwiązania;
- określenie celów polityki rządu z zakresie ochrony zabytków, sposobów jej realizowania oraz podstaw finansowania;

- wskazanie koniecznych zmian w warstwie regulacyjnej, których wprowadzenie umożliwi osiągnięcie zakładanych celów.

Sformułowano także cel główny: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020[#]

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczne tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030[#]

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;

6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;

7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;

8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;

9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;

10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;

11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;

12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo[#]

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Wskazuje ona strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego:

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem,

Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego.

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania:

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych,

Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych;

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych,

Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy:

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,

Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich.

4.1.7 Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020[#]

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*. Strategia określa spójne działania realizowane w regionach. Celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą

kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020*, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele częściowe programu to:

• poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,

• ukompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,

• zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,

• promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,

• rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,

• stworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,

• zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

• Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

• Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

• Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

• Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.

• Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

• Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020

Program Opieki nad Zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020 został przyjęty do realizacji przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego Uchwałą Nr XXXI/518/17 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 kwietnia 2017 r.

Dokument, jakim jest wojewódzki program opieki nad zabytkami, to strategiczne narzędzie samorządu wojewódzkiego, w którym określone są cele i kierunki jego działań. Istotnym elementem tej strategii jest także znaczące zdynamizowanie działań, mających na celu zachowanie dziedzictwa niematerialnego, którego istota, często pomijana i pomniejszana jest niezwykle ważną częścią dziedzictwa kulturowego.

Rolą i zadaniem Programu opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020 jest wzmocnienie pozytywnych tendencji w opiece nad dziedzictwem kulturowym regionu. Celem strategicznym jest dalsze ugruntowanie poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej.

W Programie dokonano analizy zmiany zasobu dziedzictwa kulturowego w okresie 2013-2016 w zakresie stanu ilościowego gminnych ewidencji zabytków, nowych wpisów do rejestru zabytków oraz wykreśleń z tegoż rejestru.

Duży nacisk położony jest na ochronę dziedzictwa niematerialnego, jak: obrzędy świąteczne i tradycyjne zwyczaje, gwarę kujawską, tradycyjne umiejętności – folklor muzyczny i taneczny, kulinaria, hafciarstwo, zdobnictwo, nazewnictwo miejscowe.

Program wskazuje środki finansowania działań zmierzających do ochrony, popularyzacji i adaptacji dziedzictwa kulturowego na poziomie krajowym i wojewódzkim, z budżetów samorządów, a także ze środków europejskich.

Działania programowe zaplanowane do realizacji przez samorząd województwa kujawsko - pomorskiego w latach 2017- 2020, poza poprawą stanu zachowania środowiska kulturowego regionów historyczno-kulturowych województwa i ugruntowaniem poczucia tożsamości lokalnej społeczności, winny w konsekwencji wygenerować mechanizmy, których efektem będzie wzrost konkurencyjności regionu.

Cel: Zachowanie dziedzictwa materialnego

1. Kierunek działań: Ochrona ustawowa

Działania:

- wspieranie działań samorządów lokalnych, zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii,
- wspieranie prac, zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych,
- wspieranie inicjatyw, zmierzających do wprowadzania zabytków ruchomych na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- wspieranie działań, zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków;
- propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

2. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie

Działania:

- kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
- kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa;
- kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw, zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących;
- wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.

3. Kierunek działań: Edukacja

Działania:

- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów, związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;
- nagradzanie działań, przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa.

4. Kierunek działań: Ład przestrzenny

Działania:

- wspomaganie przedsięwzięć, zmierzających do identyfikacji zachowanych najcenniejszych krajobrazów kulturowych województwa;
- wspomaganie przedsięwzięć, zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc.

5. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja

Działania: - współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów, wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich, z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowią niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie;

- nagradzanie Medalem Hereditas Saeculorum za prace konserwatorskie i restauratorskie oraz za szczególne osiągnięcia związane z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków.

Cel: Zachowanie dziedzictwa niematerialnego

1. Kierunek działań: Ochrona

Działania:

- wspieranie działań zmierzających do wpisów na Krajową Listę Dziedzictwa Niematerialnego.

2. Kierunek działań: Edukacja

Działania:

- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;
- wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
- wspieranie konkursów i działań podtrzymujących i propagujących wiedzę i tradycję w zakresie lokalnego dziedzictwa niematerialnego.

3. Kierunek działań: Zachowanie

Działania:

- aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych oraz języka, tradycji, rękodzieła i zwyczajów kulinarnych.

4. Kierunek działań: Dokumentacja i badania

Działania:

- wspieranie badań i tworzenie dokumentacji, dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.

Cel: Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

Działania:

- wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;
- wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy (m. in. stypendia, granty, otwarte konkurs ofert w ramach pożytku publicznego) działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych, związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym organizowanych w ramach wojewódzkich obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa;
- wspieranie działań, służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i massmedia.

2. Kierunek działań: Edukacja

Działania:

- kontynuowanie działań, zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu;

- generowanie współpracy różnych podmiotów do tworzenia interdyscyplinarnego zaplecza działań edukacyjnych.

Cel: Wzrost konkurencyjności regionu

1. Kierunek działań: Ochrona

Działania:

- generowanie współpracy różnych podmiotów dla tworzenia kompleksowych opracowań ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, możliwych do adaptacji w działaniach turystycznych i popularyzatorskich.

2. Kierunek działań: Promocja

Działania:

- kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
- udział w targach turystycznych krajowych i zagranicznych;
- wspomaganie przedsięwzięć, promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym;
- współpraca przy tworzeniu publikacji, promujących dziedzictwo kulturowe województwa;
- wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne;
- popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii;
- popularyzacja powołanych parków kulturowych.

3. Kierunek działań: Edukacja

Działania:

- wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych
- miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;
- upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia, związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu.

4. Kierunek działań: Zagospodarowanie

Działania:

- wspieranie rozwoju turystyki, bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;
- wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;
- wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;
- wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;
- wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r.

Obecnie obowiązująca *Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko- Pomorskiego do 2020 r. - Plan modernizacji 2020+* została przyjęta uchwałą nr XLI/693/13 przez Sejmik Województwa Kujawsko - Pomorskiego dnia 21 października 2013 r.

Misja rozwoju województwa zapisana w treści dokumentu brzmi „Kujawsko-pomorskie - człowiek, rodzina, społeczeństwo”. Aby to osiągnąć, strategia wyznacza priorytety i cele działań.

1. Konkurencyjna gospodarka.
2. Modernizacja przestrzeni wsi i miast.
3. Silna metropolia.
4. Nowoczesne społeczeństwo.

Cele strategiczne pomocne dla realizacji powyższych priorytetów to:

- üGospodarki i miejsca pracy.
- üDostępność i spójność.
- üAktywne społeczeństwo i sprawne usługi.
- üInnowacyjność.
- üNowoczesny sektor rolno-spożywczy.
- üBezpieczeństwo.
- üSprawne zarządzanie.
- üTożsamość i dziedzictwo.

Dla gminy Łasin istotne są zapisy priorytetu: *Modernizacja przestrzeni miast i wsi*, w ramach którego znajduje się cel:

Obszary wiejskie (których integralną częścią są także lokalne ośrodki rozwoju – małe miasta wiejskie siedziby gmin) – o zróżnicowanym charakterze funkcjonalnym, cechujące się licznymi problemami gospodarczymi i często wymagające aktywizacji społeczno-gospodarczej. Głównym kierunkiem interwencji jest stymulowanie rozwoju społecznego (kluczowa rola usług publicznych szczególnie dla kształtowania właściwych postaw społecznych) oraz lokalnych rynków pracy. Ten poziom polityki terytorialnej w rejonach tradycyjnego rolnictwa ma decydujące znaczenie dla aktywizacji mieszkańców wiejskich, jest także odpowiedzialny za lokalne aspekty rozwoju społecznego i gospodarczego.

W ramach celu znajduje się cel strategiczny:

Tożsamość i dziedzictwo, związany ściśle z dziedzictwem kulturowym i historycznym regionu. W ramach celu zamierza się podjąć działania na rzecz opracowania i realizacji założeń polityki kulturalnej województwa (co pozwoli na pełną koordynację działalności wszystkich podmiotów funkcjonujących w kulturze) oraz edukacji kulturalnej społeczeństwa (zarówno w edukacji formalnej – na wszystkich poziomach kształcenia, jak i w edukacji nieformalnej). Są to zagadnienia realizujące także cele rozwoju społecznego – istotne dla szeroko rozumianego rozwoju społecznego.

Dziedzictwo regionu, świadczące o tym, jacy jesteśmy, wymaga zachowania (m.in. tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów), odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie. Dopiero dzięki stworzeniu warunków do wzbudzania ciekawości posiadanymi dobrami, wartościami, oddziaływanie na wiele zmysłów, możliwe jest zrozumienie, budzi się właściwy szacunek, zainteresowanie, chęć pogłębiania wiedzy i czynne włączenie się w działania na rzecz zachowania i upowszechniania posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wobec powyższego, niezbędna jest waloryzacja obiektów materialnych dziedzictwa kulturowego regionu oraz oszacowanie „wartości marketingowej” wojewódzkich zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego, koniecznych także dla budowy marki województwa. Poza tym wspierane będą w szczególności przedsięwzięcia umożliwiające atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu.

Powyższe zapisy realizowane będą w ramach następujących kierunków działań:

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa,
2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu,

3. Wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa,

4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,

5. Promocja marki województwa.

W odniesieniu do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łasin powyższe zapisy są ogólne i trudno doszukać się konkretnych odniesień do potrzeb gminy. Mimo to, cele przedstawione w niniejszym Programie są zgodne z kierunkami rozwoju województwa, co może przyczynić się do ich dokładniejszej realizacji.

4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Plan zagospodarowanie przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r. Cele i działania Planu zawarte są w rozdziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa. Cel główny zagospodarowania przestrzennego zakłada zbudowanie struktur funkcjonalno – przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców.

W Planie, w ramach polityki zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto, celem budowy konkurencyjnych struktur funkcjonalno-przestrzennych naczelną zasadę zagospodarowania przestrzennego:

„Zrównoważonego rozwoju tj. rozwoju, który znamionuje poszanowanie zasobów, harmonizowanie ekonomicznych, społecznych i ekologicznych celów rozwoju, w sposób nie naruszający możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń,

„Wielofunkcyjności rozwoju struktur przestrzennych,

„Ładu przestrzennego wyrażającego: harmonię, porządek, właściwe proporcje i równowagę w środowisku człowieka.

Zróżnicowana problematyka zagospodarowania przestrzennego województwa wymaga stosowania również szczególnych zasad zagospodarowania. Określono je w następujących zakresach: ochrony i kształtowania struktur środowiska przyrodniczego, zachowania dziedzictwa kulturowego, kształtowania regionalnego układu osadniczego, zagospodarowania związanego z rozwojem gospodarczym, w szczególności dla działalności przemysłowych, w sferze rolnictwa i w sferze turystyki oraz w zakresie rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego wymaga przestrzegania następujących zasad:

„zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,

„harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego,

„dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WK-P) jest podstawowym instrumentem realizacji celów Strategii rozwoju województwa kujawsko - pomorskiego do roku 2020. Program zawiera streszczenie analizy społeczno-gospodarczej regionu wraz z wynikającymi z niej głównymi wyzwaniami rozwojowymi dla województwa, opis priorytetów wraz z uzasadnieniem, syntetyczny opis wdrażania, a także szacunkowy plan finansowy.

Środki, w ramach całego programu, zostały podzielone na 12 tzw. osi priorytetowych odpowiadających najważniejszym dziedzinom życia społecznego regionu:

- oś priorytetowa 1 wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu,
- oś priorytetowa 2 cyfrowy region,
- oś priorytetowa 3 efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie,
- oś priorytetowa 4 region przyjazny środowisku,

- oś priorytetowa 5 spójność wewnętrzna i dostępność zewnętrzna regionu,
- oś priorytetowa 6 solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry,
- oś priorytetowa 7 rozwój lokalny kierowany przez społeczność,
- oś priorytetowa 8 aktywni na rynku pracy,
- oś priorytetowa 9 solidarne społeczeństwo,
- oś priorytetowa 10 innowacyjna edukacja,
- oś priorytetowa 11 rozwój lokalny kierowany przez społeczność,
- oś priorytetowa 12 pomoc techniczna.

4.2.5 Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Grudziądzkiego

Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Grudziądzkiego została uchwalona Uchwałą Nr III/2017 Komitetu Sterującego Obszaru Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Grudziądzkiego z dnia 27 marca 2017 r.

Obszar Rozwoju Społeczno-Gospodarczego (ORSG) Powiatu Grudziądzkiego tworzy Powiat Grudziądzki reprezentowany przez Starostwo Powiatowe w Grudziądzu oraz dwie gminy: Gmina Łasin – gmina miejsko-wiejska oraz Gmina Świecie nad Osą – gmina wiejska.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej ORSG Powiatu Grudziądzkiego zdefiniowano 5 celów strategicznych:

- I.** Wysoka atrakcyjność inwestycyjna.
- II.** Wysoka jakość kształcenia dostosowana do potrzeb rynku pracy.
- III.** Wysoka aktywność społeczna i zawodowa mieszkańców.
- IV.** Rozwinięta infrastruktura techniczna i drogowa.
- V.** Wysoka atrakcyjność turystyczna obszaru.

Cel strategiczny V odnosi się m.in. do ochrony dziedzictwa kulturowego:

üpoprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych i obiektów kultury,

üdostateczna infrastruktura i promocja turystyczna,

üorganizacja imprez o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym promujących walory turystyczne.

4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Grudziądzkiego na lata 2014-2024

Strategia Rozwoju Powiatu Grudziądzkiego na lata 2014-2024 została uchwalona Uchwałą Nr V XV/22/2014 przez Radę Powiatu Grudziądzkiego z dnia 29 września 2014 r.

Strategia ukierunkowuje długookresowo rozwój powiatu grudziądzkiego poprzez ustalenie wizji rozwoju, wybór priorytetów, celów strategicznych oraz koncentrację działań i zasobów. Ustanawia jednocześnie podstawy dla podejmowania kluczowych decyzji w przyszłości, tworzenia planów szczegółowych i kreowania projektów o zasadniczym wpływie na rozwój lokalny.

W dokumencie zaproponowano 3 priorytety:

·Priorytet 1: Środowisko, ład przestrzenny i infrastruktura techniczna,

Cel strategiczny 1: Poprawa jakości zagospodarowania Powiatu w zakresie infrastruktury technicznej i środowiska naturalnego.

Kierunki działań dotyczące dziedzictwa kulturowego to:

üobjęcie terenów powiatu planami zagospodarowania przestrzennego,

·Priorytet 2: Gospodarka

Cel strategiczny 2: Dobrze rozwinięta i konkurencyjna gospodarka Powiatu Grudziądzkiego.

·Priorytet 3: Społeczeństwo

Cel strategiczny 3: Poprawa standardów życia mieszkańców powiatu Grudziądzkiego.

Kierunki działań dotyczące dziedzictwa kulturowego to:

• poszerzenie ofert kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej,

• rozwój wsparcia dla organizacji pozarządowych i wolontariatu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Łasin wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Gminny Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Łasin na lata 2016-2023

Gminny Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Łasin jest wieloletnim programem działań w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno - funkcjonalnej i infrastrukturalnej, którego celem jest wyprowadzenie obszaru ze stanu kryzysowego.

Obszar zdegradowany w Gminie Łasin został wyznaczony odrębnie dla miasta Łasin:

• Obszar I – Centrum – obejmujący ulice: 700-lecia, Cichą, Farną, Grudziądzką, Kamionka, Kościelną, Kościuszki, Ks. Kardynała Wyszyńskiego, Kwiatową, Lipową, Łąkową, Młyńską, Odrodzenia Polski, Parkową, Podgórną, Podmurną, Polną, Różaną, Rynek, Rzeźnicką, Solną, Spichrzową, Starą, Studzienną, Szkolną, Wałową, Warszawską, Wąską, Zamkową i Żelazną,

• Obszar II – obejmujący ulice: Dworcową, Spółdzielców i Żeromskiego,

• Obszar III - obejmujący ulice: Aleję Młodości, Bratkową, Curie – Skłodowskiej, Jaśminową, Konarskiego, Krótką, Liliową, Ogrodową, Okrężną, Olimpijską, Piaskową, Radzyńską, Słonecznikową, Sportową, Tulipanową, Tysiąclecia, Wiejską, Wodną i Wrzosową.

Dla części wiejskiej Gminy:

• Sołectwa zlokalizowane w północnej i północno-zachodniej części gminy – Nogat, Szywna, Zawda, Wydrzno, Stare Błonowo i Nowe Błonowo,

• Sołectwa zlokalizowane w północno-wschodniej i środkowej części gminy – Zawdzka Wola, Jankowice, Huta Strzelce i Wybudowanie Łasińskie,

• Sołectwa zlokalizowane w środkowo-wschodniej części gminy – Kozłowo, Plesewo, Szonowo i Goczałki,

• Sołectwa zlokalizowane w południowej części gminy – Jakubkowo, Przesławice, Szczepanki i Nowe Mosty.

W Programie zaprezentowano projekty rewitalizacyjne, odnośnie zabytków są to:

• Remont budynku byłej szkoły w Zawdzie,

• Remont budynku byłej szkoły w Łasinie (ul. 700-lecia 12) z zagospodarowaniem zastępczym dla pomieszczeń szkoły na cele użyteczności publicznej oraz remont generalny wraz z remontem dachu i odnowieniem elewacji,

• Remont budynku Urzędu w Łasinie (obiekt wpisany jest do rejestru zabytków).

5.1.2 Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Łasin na lata 2014-2020

Dokument zawiera informacje dotyczące kierunków rozwoju Miasta i Gminy Łasin oraz działań związanych z ich realizacją na lata 2014 – 2020. Określono w nim wizję i misję Miasta i Gminy oraz cele szczegółowe i operacyjne wyznaczone do realizacji w okresie jej obowiązywania.

W Strategii zaproponowano 4 cele strategiczne.

1. Aktywizacja mieszkańców oraz poprawa jakości życia i wypoczynku.

Kierunki działań dotyczące dziedzictwa kulturowego to:

•Rozbudowa, modernizacja oraz doposażenie i poszerzenie oferty ośrodków kulturowych, oświatowych, edukacyjnych i rekreacyjno – sportowych:

- zwiększenie dostępu uczniów do dóbr kultury – wyjazdy do teatru, muzeum, centrów nauki;
- zwiększenie ilości i atrakcyjności oferty organizacji imprez kulturalnych, Remonty obiektów instytucji kultury oraz doposażenie ich w niezbędny sprzęt.

2 Tworzenie warunków do rozwoju rolnictwa i turystyki opartych na innowacji i zrównoważonym rozwoju.

Kierunki działań dotyczące dziedzictwa kulturowego to:

•Rozwój turystyki na bazie potencjału kulturowego i walorów przyrodniczych miasta i gminy:

- opracowanie i coroczna aktualizacja kalendarza imprez kulturalno – rozrywkowo – turystycznych;
- rozwój bazy noclegowej opartej o agroturystykę;
- opracowanie programu rozwoju i promocji turystyki (szczegółowa inwentaryzacja posiadanych zasobów);
- kreowanie Miasta i Gminy Łasin jako miejsca spotkań z weekendową kulturą – rozwój i promocja turystyki weekendowej;
- rozwój turystyki aktywnej i kulturowej z wykorzystaniem bogactwa elementów przyrody;
- rozbudowa i promocja tematycznych ścieżek rowerowych i pieszych;
- opracowanie spójnego projektu charakterystycznych elementów małej architektury turystycznej tworzący klimat turystyczny regionu;
- wsparcie powstawania lokalnych wiosek tematycznych w oparciu o agroturystykę;
- udostępnienie i zagospodarowanie jezior dla celów turystycznych i sportowo – rekreacyjnych;
- wprowadzenie zasad korzystania ze sprzętu wodnego na jeziorach w Mieście i Gminie Łasin;
- rozbudowa sieci współpracy kulturowej i turystycznej w Mieście i Gminie Łasin połączonej z promocją, sportem, edukacją i rozrywką.

3 Poprawa infrastruktury technicznej oraz dbałość o środowisko naturalne.

Kierunki działań dotyczące dziedzictwa kulturowego to:

•Wspieranie działań służących ochronie i rewitalizacji środowiska naturalnego oraz estetyki miasta i gminy:

- rewitalizacja starej części Miasta Łasin;
- rewitalizacja obiektów przestrzeni publicznej;
- opracowanie planu rewitalizacji zabytków i jego realizacja.

4 Rozwój internacjonalizacji współpracy regionalnej oraz sprawne i skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację inwestycji.

Kierunki działań dotyczące dziedzictwa kulturowego to:

•Rozwój współpracy władz ze środowiskiem lokalnym i sektorowym:

- organizacja wydarzeń gospodarczych o znaczeniu lokalnym, krajowym bądź międzynarodowym we współpracy z partnerami samorządowymi i prywatnymi;
- wsparcie przy tworzeniu stowarzyszeń bądź fundacji;
- zlecanie lokalnym organizacjom pozarządowym zadań z zakresu polityki społecznej, kulturalnej, edukacyjnej, promocyjnej, sportowej, rekreacyjnej itp.

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Łasin

Pierwsze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin przyjęto uchwałą Nr XVI/109/99 Rady Gminy Łasin z dnia 30 grudnia 1999 r. W zmieniającej się sytuacji społecznej i gospodarczej gminy zaistniała potrzeba aktualizacji treści zawartych w studium oraz wyznaczenia nowych kierunków rozwoju gminy. W tym celu Rada Miejska Łasin podjęła uchwałę nr XXIII/186/2009 z dnia 26 czerwca 2009 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Łasin. Ostatnia zmiana Studium pochodzi z 2013 r. (Uchwała Nr XXX/197/2013 Rady miejskiej Łasin z dnia 4 grudnia 2013 r.).

Na obszarze Miasta i Gminy Łasin znajdują się następujące strefy konserwatorskie:

·strefa ochrony historycznej układu urbanistycznego miasta Łasin:

- każda planowana inwestycja wymaga pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- obowiązują wytyczne konserwatorskie;
- obowiązuje historyczna kompozycja zespołu zabudowy;
- zaprzestanie czynności prowadzących do dekompozycji historycznych układów przestrzennych;
- dopuszcza się wprowadzenie nowej funkcji dostosowanej do zabytkowego obiektu pod warunkiem zachowania najważniejszych elementów historycznego układu funkcjonalno-przestrzennego;
- podtrzymanie historycznej formy wyglądu otoczenia istniejących zabudów, takiego jak ogrodzenia;
- zachowanie historycznych detali i kompozycji istniejących zabudów;
- prowadzenie na bieżąco konserwacji wszystkich obiektów historycznych wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków;
- dosadzanie i pielęgnowanie istniejących historycznych zespołów i układów zieleni jak również tworzenie nowych zespołów kompozycji zieleni z uwzględnieniem sąsiadującej historycznej zabudowy;
- adaptacja obiektów budowlanych z zachowaniem wszystkich zasad rewaloryzacji;
- zachowanie historycznego układu ulic, placów oraz linii zabudowy;
- nad pracami ziemnymi należy ustanowić nadzór archeologiczny;
- zachowanie, pielęgnacja i uzupełnienie założeń zieleni z zachowaniem historycznej kompozycji (parki, skwery, nasadzenia alejowe, zieleń towarzysząca historycznej zabudowie, itp.);
- zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego;
- wyeksponowanie zabytków z uwzględnieniem ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

·strefa „K” – strefa ochrony krajobrazu kulturowego i ekspozycji

Strefą „K” objęto tereny naturalnego i komponowanego krajobrazu, integralnie związanego z zespołem historycznym, współtworzącego kompozycję przestrzenną o wysokich walorach kulturowo-krajobrazowych. Tereny położone w granicach strefy stanowią równocześnie przedpole dla ekspozycji panoramy miasta.

W granicach w/w strefy znajdują się tereny położone przy głównych szlakach komunikacyjnych, tj. ulicach: Grudziądzkiej, Radzyńskiej, Dworcowej i Młyńskiej. Południową granicą strefy jest linia brzegowa jeziora Zamkowego.

Dla terenów położonych w obrębie strefy postuluje się:

- Utrzymanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenów podmokłych w postaci łąk i pastwisk,
- Zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych i przysłon z zieleni wysokiej na osiach widokowych,
- Ograniczenia w zakresie gabarytu i charakteru nowej zabudowy.

·strefa „OW” – strefa obserwacji archeologicznej obejmująca rozpoznane i potencjalne obszary występowania nieeksponowanych zabytków archeologicznych. W przypadku planowanych prac ziemnych każdorazowo należy wystąpić o pinię do Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego

Konserwatora Zabytków, który indywidualnie rozpatrzy potrzebę lub brak konieczności prowadzenia na wskazanym terenie prac ziemnych z niezbędnym zakresem badań archeologicznych.

·strefa „W” – ścisłej ochrony archeologicznej zabytkowych grodzisk z późnego średniowiecza w Nogacie i Szynwałdzie, wpisane do rejestru zabytków; dla w/w strefy obowiązują następujące zasady ochrony:

- wykluczona jest tam jakakolwiek ingerencja w substancję zabytku;
- nie występują tam trwałe ruiny, więc trudno mówić o działaniach konserwacyjnych; - nie dopuszcza się także prób rekonstrukcji obiektu;

Na terenie Miasta i Gminy Łasin zlokalizowane są obiekty objęte ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków. Wszelkie działania przy tychże obiektach i na terenach zabytkowych wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Dla terenów parków dworskich i założeń zieleni komponowanej w *Studium* proponuje się następujące ustalenia:

•dopuszcza się lokalizację ciągów pieszo-rowerowych, placów wypoczynkowych i widokowych wraz z urządzeniami rekreacyjnymi, z ograniczeniami wynikającymi z ochrony środowiska kulturowego;

•zakaz zmniejszania powierzchni parków zabytkowych;

•dla obiektów zabytkowych lub o wartościach kulturowych wyznacza się obowiązek rewitalizacji według wymogów wynikających z ochrony wartości zabytkowych i kulturowych przede wszystkim utrzymanie lub uczynienie kompozycji założeń oraz ochrona i pielęgnacja drzewostanu, a także zachowanie oraz renowacja cennych historycznie obiektów zabytkowych;

•dopuszcza się wprowadzanie zagospodarowania rekreacyjno-wypoczynkowego, w szczególności ścieżki, oświetlenie, architekturę ogrodową itp.;

•ochrona dworów poprzez konserwację zachowanych elementów zabytkowych, odtworzenie na podstawie dokumentów archiwalnych, przekazów itp., zniszczonych elementów architektonicznych, uwzględnienie przy adaptacji obiektów pierwotnego czytelny układu, historyczny kształt bryły, przy uwzględnieniu stosowanych badań architektonicznych w celu uzyskania wytycznych konserwatorskich do planowanych w tych obiektach zmian;

•ochrona terenu parku poprzez zachowanie jego historycznej kompozycji układu zieleni, wraz z uzupełnieniem ubytków oraz kontrolą dosadzeń;

•zakaz podziałów geodezyjnych niezgodnych z historyczną parcelacją gruntów;

•zakaz lokalizacji na terenie parku i w jego sąsiedztwie inwestycji uciążliwych i mogących potencjalnie wpływać na środowisko przyrodnicze;

•zakaz znaczących ingerencji w rzeźbę terenu;

•zakaz lokalizacji nadziemnej infrastruktury technicznej;

•zakaz ingerencji w warunki wodno-gruntowe mogące negatywnie wpłynąć na stan zachowania zabytku w szczególności drzewostanu parkowego;

•zakaz prowadzenia czynności prowadzących do dekompozycji historycznych układów przestrzennych;

•zespoły dworsko – pałacowo – folwarczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, takie jak w: Nowych Jankowicach, Nogacie, Wydrznie, Bogdankach, zasługują na szczególną uwagę ze względu na swoje walory kulturowe; w związku z czym należy utrzymać je w pierwotnym kształcie bez parcelacji i wydzielania terenów podziałami geodezyjnymi, ponieważ obiekty i obszary znajdujące się w ewidencji zabytków z uzasadnionych powodów mogą być w każdym momencie wpisane do rejestru zabytków;

Kościół – jako dominanta architektoniczna, a cmentarze jako miejsca pamięci i pomniki historii, podlegają bezwzględnej ochronie. Wszelkie poczynania w obrębie i sąsiedztwie tych obiektów powinny

prowadzone w oparciu o przepisy odrębne. Ponadto w stosunku do cmentarzy (zarówno tych czynnych i nieczynnych) obowiązują następujące ustalenia:

• zabronione jest sytuowanie wszelkich obiektów budowlanych i urządzeń tymczasowych, które nie są ściśle związane lub kolidują z planowaną podstawową funkcją terenu;

• ustala się obowiązek dostosowania realizowanych elementów zagospodarowania skalą, jakością i charakterem do pełnionych funkcji, krajobrazu, architektury istniejącego i planowanego otoczenia,

• dopuszcza się zabudowę o charakterze architektury ogrodowej, związanej z podstawową funkcją terenu (kaplice) oraz związanych z funkcją komunikacyjną (schody, ścieżki) a także ogrodzenia;

• dla obiektów zabytkowych lub o wartościach kulturowych wyznacza się obowiązek rewaloryzacji według wymogów wynikających z ochrony wartości zabytkowych i kulturowych przede wszystkim utrzymanie lub ucytelnienie kompozycji, w tym poprzez ochronę i pielęgnację drzewostanu oraz zachowanie lub renowację obiektów architektury cmentarnej;

• dla cmentarzy czynnych obowiązek utrzymania stref sanitarnych i obowiązujących w niej zakazów zgodnie z przepisami odrębnymi;

Ochronie podlegają także kapliczki i figurki, w sensie ich lokalizacji i formy przestrzennej, będące przejawem kultu religijnego i tradycji.

Ochronie podlegają elementy historycznej struktury przestrzennej: układ przestrzenny, zabudowa o cechach tradycyjnych, budowle sakralne, tereny cmentarzy oraz charakterystyczne elementy naturalnego krajobrazu, tworzące z w/w kompozycję architektoniczno-krajobrazową. Dla wsi, w których przewidziana jest budowa obiektów lub zespołów obiektów budowlanych należy opracować plany zagospodarowania przestrzennego terenu w celu zapewnienia właściwej integracji przestrzennej i funkcjonalnej projektowanych oraz istniejących, o wartości kulturowej, elementów zagospodarowania. Nowe obiekty budowlane i związane z nimi urządzenia powinny być zaprojektowane w formach architektonicznych dostosowanych do krajobrazu i otaczającej zabudowy, oraz uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Łasin

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Miejską/Gminę, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską.

Na terenie gminy Łasin obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

• Uchwała Nr XXXIII/219/2001 Rady Miasta i Gminy Łasin z dnia 28 grudnia 2001 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin dla terenów położonych w Nogacie nad Jeziorem Kuchnia (działki nr 2/2, 2/3, 2/4, 2/5, 2/6, 6/1 – obręb Nogat). W planie wyznaczono tereny: zabudowy mieszkaniowej o charakterze letniskowym i mieszkaniowej jednorodzinnej, usługowo – handlowe, komunikacyjne, rekreacyjno – wypoczynkowe i zieleni urządzonej;

• Uchwała Nr XXXVII/232/2002 Rady Miasta i Gminy Łasin z dnia 30 sierpnia 2002 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin dla terenu sołectwa Łasin Wybudowanie (działki nr 27/1 i 75/3, obręb Wybudowanie Łasińskie). W planie wyznaczono tereny zabudowy produkcyjnej i usługowej oraz tereny komunikacyjne;

• Uchwała Nr XXXVIII/302/2010 Rady Miejskiej Łasin z dnia 28 października 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren nad Jeziorem Nogat w sołectwie Nogat. W planie wyznaczono: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i wielorodzinnej, rekreacji indywidualnej, zagrodowej, tereny zieleni leśnej i parkowej, tereny komunikacyjne (drogi zbiorcze, lokalne, dojazdowe i wewnętrzne).

Ustalenia zawarte w planie dotyczące dziedzictwa kulturowego:

§ 9.1. W obszarze objętym planem znajdują się tereny i obiekty o wartości kulturowej, wymagające ochrony:

- 1) historyczna zabudowa gospodarcza o wartości kulturowej, zespół folwarczny z końcówki XIX i początku XX wieku;
- 2) historyczny budynek szkoły – obecnie przeznaczony na mieszkania;
- 3) zespół pałacowo-parkowy wpisany do rejestru zabytków pod nr A/592 (dawnego województwa toruńskiego);
- 4) w terenie parkowym występuje uznany pomnik przyrody – dąb o nazwie „Chrobry”
- 5) występują również stanowiska archeologiczne nie eksponowane z nawarstwieniami kulturowymi objęte strefą ochrony konserwatorskiej OW.

2. Wytyczne, wynikające z potrzeby ochrony wartości kulturowych:

- 1) tereny stanowisk archeologicznych są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia niezbędnego zakresu prac archeologicznych, po uzgodnieniu i za zgodą WKZ;
- 2) w przypadku odkrycia w trakcie realizacji inwestycji przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne są zobowiązane zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć i niezwłocznie powiadomić WKZ;
- 3) stanowisko archeologiczne znajdujące się w obszarach planu jest osadą wczesnośredniowieczną wpisaną do rejestru zabytków pod nr C/52.

3. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- 1) ustala się strefę ochrony konserwatorskiej „A”, obejmującą zespół pałacowo-parkowy w Nogacie, wpisany do rejestru zabytków oraz strefę „B” ochrony konserwatorskiej, obejmującą obszar zespołu folwarchnego;
- 2) prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane w strefie „A” ochrony konserwatorskiej oraz polegające na rewaloryzacji, a także inne działania podejmowane na terenie zespołu pałacowo-parkowego wymagają pozwolenia WKZ;
- 3) budynki zabytkowe w obrębie strefy „A” ochrony konserwatorskiej, tj. pałac, dawna rządcówka, kuźnia do zachowania w zakresie wyglądu architektonicznego, tj. gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, wystroju i kompozycji elewacji (detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych), podziałów funkcjonalno-przestrzennych wewnątrz wraz z historycznym wyposażeniem; w przypadku zmian wtórnych należy dążyć do odtworzenia historycznego wyglądu obiektów; wszelkie prace: remonty, modernizacje itp., w tym dot. wewnątrz wymagają uzyskania pozwolenia WKZ;
- 4) należy zachować wygląd architektoniczny budynków folwarchnych, usytuowanych w strefie „B” ochrony konserwatorskiej w zakresie gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, wystroju i kompozycji elewacji (tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych); w przypadku zmian wtórnych należy dążyć do odtworzenia historycznego wyglądu obiektów; wszelkie prace (remonty, modernizacje itp.) uzgadniać z WKZ;
- 5) ewent. nowa zabudowa w obrębie strefy „A” i „B” ochrony konserwatorskiej powinna usytuowaniem, formą architektoniczną i funkcją nawiązywać do przesłanek historycznych;
- 6) zakaz dalszej parcelacji obszaru znajdującego się w obrębie strefy „A”; należy dążyć do scalania działek; postuluje się odtworzenie historycznych granic parceli zespołu pałacowo-parkowego z folwarkiem z zastrzeżeniem ustaleń szczegółowych dla poszczególnych terenów;
- 7) w celu wyeksponowania i uczynienia zespołu pałacowo-parkowego z folwarkiem postuluje się utrzymanie dotychczasowego sposobu użytkowania i zagospodarowania terenu;
- 8) zakaz lokalizacji obiektów wielkogabarytowych, prowadzenia napowietrznych linii elektroenergetycznych, prowadzenia robót mogących negatywnie oddziaływać na zespół;
- 9) należy zachować i odtworzyć nawierzchnię kamiennego bruku;

- 10) na terenie strefy zakaz budowy ogrodzeń z betonowych prefabrykatów;
- 11) w sąsiedztwie strefy dopuszcza się zabudowę wolnostojącą, rozproszoną, gabarytem i formą architektoniczną harmonizującą z zabudową o wartościach historyczno-kulturowych;
- 12) należy zachować wygląd zabudowy mieszkalnej i gospodarczej o wartości historyczno-kulturowej (położonej przy drodze) w zakresie gabarytu, kształtu, pokrycia dachu, wystroju i kompozycji elewacji (zachowanie detalu architektonicznego, rozmieszczenie, wielkość, kształt oraz proporcja otworów okiennych i drzwiowych); dopuszcza się wymianę stolarki na drewnianą z zachowaniem historycznego podziału; wszelkie prace remontowo-modernizacyjne należy uzgadniać z WKZ;
- 13) dodatkowo dla budynku o adresie Nogat 12 należy przywrócić pokrycie dachu z ceramicznej dachówki, a ewentualna wymiana stolarki okiennej i drzwiowej powinna mieć charakter odtworzeniowy względem historycznej;
- 14) zakaz budowy ogrodzeń z betonowych prefabrykatów przy wszystkich obiektach o wartości historyczno-kulturowej.

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Miasto i Gmina Łasin leży w północno-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego na obrzeżu pradoliny rzeki Osy. Jest jedną z 8 gmin wchodzących w skład powiatu grudziądzkiego. Na obszar Gminy o powierzchni około 136,58 km² składa się położone nad Jeziorem Łasińskim (Zamkowym) i Jeziorem Małym Miasto Łasin zajmujące powierzchnię 4,79 km² oraz 18 sołectw (o łącznej powierzchni 131,79 km²). Położone centralnie Miasto Łasin stanowi nie tylko siedzibę władz Gminy, ale jest również głównym ośrodkiem obsługi mieszkańców.

Miasto i Gmina Łasin graniczy z następującymi gminami:

- Gardeja (powiat kwidzyński, woj. pomorskie),
- Kisielice (powiat iławski, woj. warmińsko-mazurskie) i Biskupiec (powiat nowomiejski, woj. warmińsko-mazurskie),
- Gruta, Świecie n/Osą i Rogóźno (powiat grudziądzki).

Na strukturę administracyjną Gminy miejsko-wiejskiej składa się Miasto Łasin i 18 sołectw (Goczałki, Huta – Strzelce, Jakubkowo, Jankowice, Kozłowo, Nogat, Nowe Błonowo, Nowe Mosty, Plesewo, Przesławice, Stare Błonowo, Szczepanki, Szonowo Szlacheckie, Szywałd, Wybudowanie Łasińskie, Wydrzno, Zawda, Zawdzka Wola).

5.2.2 Rys historyczny

Pierwsze ślady człowieka na ziemiach łasińskich datowane są na lata 2500 – 1700 p.n.e. Potwierdzają ten fakt przeprowadzone na terenie gminy badania archeologiczne. Pierwsze wzmianki źródłowe o Łasinie pochodzą z ksiąg Jana Długosza. W latach 1228 – 1461 Łasin znajdował się pod panowaniem krzyżackim. W 1298 roku Łasin otrzymał pierwszy przywilej w postaci nadania praw miejskich na prawie magdeburskim, nadany przez Mistrza Krzyżackiego – Meynhard z Kwerfurtu. Na terenie gminy, począwszy od XV wieku, odbyło się wiele bitew polsko – krzyżackich. Obszar gminy pozostał własnością zakonu do 1461 roku. Dzięki rozwojowi, miasto otrzymało zezwolenie na urządzenie targów oraz powstawało wiele warsztatów rzemieślniczych. Po 150 latach zaborów i rządów pruskich, miasto ponownie znalazło się w administracji polskiej. W czasie II wojny światowej miasto i jego okolice stały się miejscem martyrologii wielu mieszkańców.

Łasin

Łasin położony jest nad jeziorem Zamkowym, zwanym też Łasińskim, na pograniczu ziemi chełmińskiej i pomezkańskiej, na terenie wchodzącym w skład prawobrzeżnego dorzecza dolnej Wisły. Pod względem historycznym jest to część ziemi chełmińskiej, a pod względem geograficznym obszar należący do Pojezierza Mazurskiego.

Pierwsza historyczna informacja o istnieniu osady o nazwie Łasin pochodzi z 1014 r., kiedy król Bolesław Chrobry po udanej wyprawie na podbój Prus kazał wbić słupy żelazne w rzekę Osę, między Rogóżnem a Łasinem, na znak odniesionych zwycięstw. Prawdopodobnie z owego czasu zachowały się nazwy miejscowości Słup i Słupski Młyn. Kolejna wzmianka o Łasinie pochodzi z 1065 r., w roku tym król Bolesław II Śmiały funduje klasztor Benedyktynów w Mogilnie i przyznaje mu na lepsze jego utrzymanie datek w wysokości 10 grzywien pokrywanych z dochodów Łasina.

Łasin na przestrzeni dziejów nosił różne nazwy: Lansin, Leszyn, Lasin, Leschin, Lassien, Laschen, Laszin, Lasin, Lessen. Zanim założono Łasin nadano najpierw nazwę znajdującemu się obok jezioru - Lesin, Leszyn. Nazwano je tak od rozciągającego się wokół niego lasu zwanego leszczyńskim albo łańskim. Nazwę swą otrzymał więc Łasin najprawdopodobniej od jeziora i lasu, które go otaczały. Nazwa Łasin jest pochodzenia polskiego i została nadana przez dwóch braci Polaków - Mateusza i Jakuba, którzy na początku XIII w. na podstawie przywileju osadniczego byli założycielami wsi Jakubkowo. Bracia ci, będąc ponadto właścicielami lasu łańskiego założyli osobną wieś i nazwali ją właśnie leśną albo łańską.

Leśna wieś albo łańska wieś, Lesse, Long Lessen, tak nazywała się osobna osada wiejska położona wewnątrz lasu łańskiego nad jeziorem leśnym. Jest ona starsza od samego miasta Łasin. Posiadała ona swój własny kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny. O kiedy zostało założone miasto Łasin w 1298 r., Leśną Wieś podporządkowano miastu. Podział na miasto Łasin i Łańską Wieś zachował się do dziś, a sołectwo Wybudowanie Łańskie to właśnie dawna Łańska Wieś.

Łasin oraz otaczające go ziemie należał do Polski do czasu sprowadzenia Zakonu Krzyżackiego przez księcia Konrada Mazowieckiego w 1226 r.

Historia Łasina, jako miasta, rozpoczyna się od grudnia 1298 r., kiedy mistrz krzyżacki Meinhard z Querfurtu wydaje pierwszy przywilej na założenie miasta Łasina i zezwala Janowi z Lasu (Jan de More) na lokację miasta na prawie magdeburskim. Na podstawie tego przywileju Jan de More otrzymał na założenie miasta ziemie położone wokół jeziora łańskiego.

W 1306 r. nastąpiła zmiana prawa lokacyjnego z magdeburskiego na chełmińskie. W 1320 r. rozpoczęto budowę kościoła murowanego pw. św. Katarzyny na miejsce drewnianego, przy południowej bramie miejskiej. W 1407 r. Mistrz Konrad von Jungingen wydaje przywilej zwalniający miasto z jakichkolwiek świadczeń poza czynszem rocznym na zamek. W 1422 r. wprowadzono przywilej krzyżacki do korzystania z jeziora Łańskiego. W 1454 r. Łasin bronił się przed najazdem Króla Polskiego Kazimierza Jagiellończyka. Został przez niego zdobyty w 1461 r. i powrócił do państwa polskiego. Na początku XVII w. miasto przeżywa rozwój gospodarczy. Powstają nowe zakłady rzemieślnicze.

W 1628 r. miasto zostało spalone przez Szwedów. Na początku XVIII w. miasto przeżywało wielką epidemię, wskutek czego nastąpiło jego wyludnienie. W 1772 r. nastąpił pierwszy rozbiór Polski, wówczas Łasin został włączony do Prus. W 1818 r. Łasin został przyporządkowany regencji kwidzyńskiej. W 1833 r. Łasinowi zostały odebrane prawa miejskie. W 1860 r. władze pruskie nadają znowu prawa miejskie Łasinowi i ożywiają sytuację gospodarczą miasta. W 1886 r. rozpoczęto budowę linii kolejowej Łasin – Gardeja. W 1883 r. zbudowano wieżę ciśnień i wodociąg. W 1900 r. oddano do użytku gmach urzędu. W 1906 r. zakończono budowę gazowni i wprowadzono oświetlenie gazowe w zamian za dotychczasowe naftowe. W 1909 r. powstaje w Łasinie pierwszy bank. Na przełomie XIX i XX w. w mieście funkcjonują liczne warsztaty rzemieślnicze i fabryczki oraz wytwórnie m.in. mleczarnie, browar, dwa młyny parowe, cegielnia, zakład budowy maszyn. W 1919 r. założono 7 – klasową szkołę katolicką. W 1920 r. rozpoczęła działalność Ochotnicza Straż Pożarna. W 1930 r. powstał szpital powiatowy w Łasinie. W 1932 r. uruchomiono linię autobusową do Grudziądza oraz powstała placówka pocztowa. W 1938 r. zbudowano most na jeziorze Zamkowym. W 1938 r. rozpoczęto budowę sieci kanalizacyjnej w Łasinie i dokonano wymiany nawierzchni ulic. W 1939 r. wojska niemieckie wkroczyły do Łasina. W tym samym roku dokonano pierwszych represji na mieszkańcach i rozstrzelano ludność polską w „Magdalence”. Po zakończeniu wojny Łasin zamieszkiwało 1 900 osób. Znaczna część Niemców uciekła przed Rosjanami. Pozostałych repatriowano po wojnie. W 1965 r. zburzono kościół ewangelicki i zlikwidowano przykościelny cmentarz. Na jego miejscu wybudowano w 1970 r. dom kultury. W 1986 r. rozebrano linię kolejową Łasin – Gardeja. 1 stycznia 1999 r. Łasin, w związku z nowym podziałem administracyjnym Polski, wszedł w struktury powiatu grudziądzkiego i nowopowstałego województwa kujawsko – pomorskiego.

Bogdanki

Wieś wzmiankowana jako Baginsdorf w 1414 r. Podlegała komturii krzyżackiej w Radzynie Chełmińskim. W 1440 r. posiadłość nabywa Jan Cegenberg, chorąży ziemi chełmińskiej, jeden z założycieli i przywódców Związku Pruskiego. W 1505 r. Bogdanki kupuje od rodziny Cegenberg Hans von Tczadel (Jan Sadliński z Salna). W 1570 r. wieś staje się własnością braci Lichtenhein, zaś w XVII w. przechodzi we władanie rodziny Dąbrowskich. Feliks Dąbrowski przekazuje jednak majątek (za długi) o.o. jezuitom z Grudziądza. W 1671 r. właścicielem jest Kuria Biskupia, która Bogdanki wydzierżawia i sprzedaje. W XVIII w. właścicielami wsi są kolejno: Antoni Osmański, Kajetan von Rautenberg Garczyński, Ignacy Pawłowski, Ksawery Pawłowski i Ksawery Zakrzewski. W 1836 r. posiadłość kupił Adolf Osman z Salna. Od 1849 r. dobrami ziemskimi włada, aż do 1945 r. rodzina Laudienów. Ostatnim dzieciniecem był Kurt Laudien. Po wojnie dobra ziemskie przejął Ośrodek Kultury Rolnej, zaś w latach następnych Stadnina Koni w Nowych Jankowcach. Na terenie majątku zachował się park podworski i pałac Laudienów z XIX/XX w.

Goczałki

Nazwa Goczałki pochodzi od niemieckiego słowa Gottschalk. Wieś założono w średniowieczu. Pierwotnie stanowiła własność rycerską w komturstwie dzierzgońskim i biskupstwie pomezańskim. W latach 1525 – 1701 wieś znajdowała się w Prusach Książęcych, po czym w 1701 r. włączono ją do Królestwa Pruskiego. Po 1772 r. należała do województwa i powiatu chełmińskiego.

Wieś była osadą folwarczną, złożoną z trzech kompleksów: dworu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych i budynków mieszkalnych służby folwarcznej tzw. czworaków. W wyniku parcelacji majątku w latach 30-tych XX w. z kompleksów zachowały się jedynie relikty parku i dworu.

Huta Strzelce

Niegdyś miejscowość podzielona była na dwie odrębne wsie: Hutę i Strzelce. Wieś Huta (dawną nazwą wsi pochodzącą z języka niemieckiego Hutta) założono na gruntach dóbr szlacheckich. Pierwsza wzmianka źródłowa pochodzi z 1701 r. Po 1828 r. była wsią czynszową, należąca do dóbr szlacheckich Święte. Osada powstała XVII w. przy hucie szkła lub metalu. Początkowo miejscowość położona była w powiecie chełmińskim. Od 1818 r. należy do powiatu grudziądzkiego.

Wieś odznaczała się układem przydrożnicy z dwoma szeregami skupionych zabudowań, położonych po obu stronach drogi oraz zabudową rozproszoną z przełomu XIX/XX w.

Wieś Strzelce (dawniej wieś nosiła nazwę z języka niemieckiego Heinrichsfelde) została założona około 1802 r. i początkowo należała do dóbr szynwałdzkich. Po 1842 r. przeszła na własność czynszowników z Szynwałdu. Początkowo wieś należała do powiatu chełmińskiego.

Jakubkowo

Wieś powstała w okresie średniowiecznym. W czasach krzyżackich należała do własności rycerskiej w wójtostwie rogozińskim. Po 1570 r. stała się własnością szlachecką. Początkowo należała do powiatu chełmińskiego. Według danych spisowych z 1905 r. występuje jako obszar dworski, zaś w 1921 r. jako gmina wiejska.

Wieś wyróżnia się układem przydrożnicy z dwoma szeregami zabudowań przy drodze prowadzącej do Szonowa i folwarkiem na południowo-zachodnim skraju wsi. Z tego układu zachował się pałac z przylegającym parkiem. Wieś odznacza się zabudową murowaną z przełomu XIX/XX w. i drewnianą z lata 30-tych XX w.

Jankowice

Wieś założono w średniowieczu. W czasach krzyżackich należała do zakonu w wójtostwie rogozińskim. W 1366 r. został nadany przywilej dla wsi przez Wielkiego Mistrza Winrycha von Kniprode. Początkowo wieś położona była w powiecie chełmińskim.

Wieś odznacza się układem przydrożnicy z dwoma szeregami skupionych zabudowań, położonych po obu stronach drogi. Ma zabudowę drewnianą z 1 poł. XIX w. i murowaną z przełomu XIX/XX w. oraz zabudowę rozproszoną, murowaną i drewnianą z przełomu XIX/XX w.

Kozłowo

Dawniej wieś nosiła nazwę z języka niemieckiego Koslowo. Wieś założona została na obszarze dóbr Święte w XVIII w. prawdopodobnie przez ówczesnego właściciela Wacława Kozłowskiego. Pierwsza wzmianka źródłowa pochodzi z 1740 r. W 1828 r. dzierżawcy otrzymali prawo własności. W 1838 r. przeprowadzono separację gruntów.

Wieś wyróżnia się układem rzędówki z zabudowaniami po obu stronach drogi, rozmieszczonymi w pewnej odległości od siebie.

Nogat

Dawne nazwy wsi to: Nogath, Nogathen, Nogete, Nogoten. Nazwy pochodzą z języka niemieckiego. Wieś powstała w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność rycerską i należała do wójtostwa lipienieckiego, a następnie rogozińskiego. W 1526 r. Zygmunt I nadał przywilej na prawie chełmińskim. Według danych spisowych, pochodzących 1905 i 1921 r., wieś była obszarem dworskim.

Wieś charakteryzuje się układem osady folwarcznej, złożonej z trzech kompleksów: pałacu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych oraz grupy budynków mieszkalnych służby folwarcznej. Na początku XX w. i w latach 30-tych XX w., w wyniku parcelacji majątku, powstała murowana i drewniana zabudowa przy drogach prowadzących do Małego Czarnego i Przeczna.

Nowe Błonowo

Wieś włościańska założona w 1833 r. Od 1866 r. nosiła urzędową nazwę Neu Blumenau.

Nowe Jankowice

Dawna nazwa wsi to Korberrode. Folwark założono na gruntach wsi Jankowice. W 1570 r. wieś była własnością królewską. Liczyła wówczas 72 łany i 14 zagrodników. We wsi znajdował się młyn i karczma. W 1774 r. Król Pruski 43 Fryderyk II zapisał wieś Jankowice z prawami szlacheckimi na własność generałowi polskiemu Gruszczyńskiemu. W 1839 r. folwark został nabyty przez Franciszka Wilhelma Korbera z Halberstadt. Według danych spisowych, pochodzących 1905 i 1921 r., wieś była obszarem dworskim. W danych spisowych w 1921 r. wymieniana się następujące elementy należące do obszaru dworskiego: folwark Klarnowo (1 budynek mieszkalny i 10 mieszkańców) i cegielnię (1 budynek mieszkalny i 5 mieszkańców).

Wieś charakteryzuje się układem osady folwarcznej złożonej z trzech kompleksów: pałacu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych i zabudowań mieszkalnych służby folwarcznej (czworaków). Pałac i park pochodzą z 1 poł. XIX w., zaś pozostałe zabudowania z końca XIX w. Budynki mieszkalne wielorodzinne znajdujące się po zachodniej stronie drogi zostały wzniesione wspólnie.

Nowe Mosty

Wieś założona w średniowieczu ulokowana na prawie chełmińskim. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. Od 1570 r. stanowiła własność królewską w powiecie chełmińskim, starostwie Rogozińskim. Wieś została zniszczona w czasie wojen szwedzkich. Odbudowano ją w 1725 r. W 1774 r. wieś wydano na własność rządowi pruskiemu.

Wieś charakteryzuje się układem ulicówki z zagrodami zgrupowanymi z dwoma po obu stronach drogi. Zachowały się nieliczne zabudowania murowane z 2 połowy XIX wieku.

Plesewo

Dawna nazwa to Plessen, pochodząca z języka niemieckiego. Osada powstała na gruntach wsi Szonowo pod koniec XIX w. w wyniku budowy linii kolejowej Jabłonowo – Kisielice – Prabuty. W północnej części osady znajdował się folwark założony w XVII w. przez administratora rogozińskiego. Według danych spisowych z 1905 r., Plesewo było obszarem dworskim.

Wieś odznaczała się układem osady o funkcji specjalnej, ukształtowanej w związku z budową stacji kolejowej i cegielni. Z dawnego folwarku zachowały się dwór murowany z poł. XIX w. i park. Na początku XX w. po północnej stronie parku wzniesiona została szkoła. Najstarsza zabudowa wsi pochodzi z przełomu XIX/XX w., zaś domy mieszkalne jednorodzinne zostały wybudowane w latach 1912 – 1918.

Przesławice

Dawne nazwy wsi to: Panczlaw, Panczilsdorff, Penczlawicz i Prenzlawitz. Wieś założono w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność rycerską w komturstwie radzyńskim. Po 1570 r. stała się własnością szlachecką w powiecie chełmińskim. Od 1909 r. majątek stanowił własność Skarbu Państwa. Po 2 wojnie światowej został rozparcelowany.

Układ przestrzenny wsi to przydrożnica z dwoma szeregami skupionych zabudowań. Z trzech kompleksów, z których składał się folwark zachowały się: pałac z przylegającym do niego parkiem z 2 poł. XIX w., kuźnia oraz owczarnia z kompleksu zabudowań gospodarczych. Zachowały się nieliczne zabudowania murowane z 2 połowy XIX w.

Stare Błonowo

Dawne nazwy wsi to: Blumenaw, Blumenau, Blunowo, Blumenawa, Alt Blumenau. Wieś powstała w średniowieczu ulokowana na prawie chełmińskim. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w ójtostwie rogozińskim. W XVI w. miejscowość stanowiła dobra gracialne, własność królewska, położoną w powiecie chełmińskim. We wsi znajdował się kościół parafialny, wzniesiony po 1301 r. i następnie zniszczony w czasie wojen polsko-krzyżackich. Kościół odbudowano i ponownie zniszczono w czasie wojen szwedzkich.

Historyczny układ przestrzenny wsi to owalnica, z placem o owalnym kształcie w miejscu skrzyżowania się czterech dróg. Zabudowania zgrupowane były po zewnętrznej stronie dróg, wokół placu oraz po obu stronach dróg wylotowych. Najstarsza zabudowa pochodzi z przełomu XIX/XX w.

Szczepanki

Dawne nazwy wsi to: Villa Theodorici, Ditterichsdorf, Dieterichsdorff, Szczepankowo, Szczepanki, Szczepanken oraz Rittershausen. Wieś powstała w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w komturstwie radzyńskim, a następnie ójtostwie rogozińskim. W 1293 r. Meinhard z Qerfurtu potwierdził przywilej swego poprzednika, nadający Teodorykowi 92 łany na lokację na prawie chełmińskim. Od 1485 r. wieś była własnością królewską w powiecie chełmińskim i starostwie Rogozińskim. Do 1527 r. Szczepanki należały do diecezji pomezańskiej. W 1779 r. folwark w Szczepankach nadano w wieczystą dzierżawę Jerzemu Albrechtowi Sosnowskiemu przez Fryderyka Wielkiego. W 1867 r. wieś stała się dobrem rycerskim i nazwano ją Rittershausen. Według danych spisowych z 1905 r. wieś występuje jako gmina wiejska Szczepanki oraz obszar dworski Ritterhausen. W 1921 r. podzielona została na gminy wiejskie: Wielkie i Małe Szczepanki.

We współczesnym kształcie wsi czytelne są trzy fazy rozwoju przestrzennego, o czym świadczy dobrze zachowany układ dróg i sposób skupienia zagród oraz usytuowanie takich elementów układu, jak kościół i folwark, które są ściśle związane z przeobrażeniami gospodarczymi i własnościowymi odzwierciedlonymi w typie i charakterze osadnictwa.

W pierwszej fazie wieś miała układ owalnicy z kościołem na placu. Zabudowania zgrupowane były po zewnętrznej stronie dróg. Zachowała się zabudowa murowana z przełomu XIX/XX w., kościół murowany z I poł. XIV w..

W drugiej fazie został wykształcony folwark składający się z trzech kompleksów: dworu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych i zabudowań służby folwarcznej (czworaków). Z zespołu folwarcznego zachowały się dwór murowany z 1827 r., park, obora murowana z k. XIX w. oraz 2 czworaki murowane z k. XIX w. W trzeciej fazie wykształcił się zespół zagród położonych w północnej części wsi przy drodze prowadzącej do Łasina. Zagrody usytuowały się w regularnych odstępach po obu stronach drogi. Z tego samego okresu pochodzą: zespół zagród przy drodze prowadzącej ze Słupskiego Młyna do Łasina oraz 46 przy drodze z Rogóżna do Łasina. Ponadto charakteryzują się zabudową murowaną z przełomu XIX/XX w.

Szonowo Szlacheckie

Dawne nazwy wsi to: Schonaw, Schonau, Sunowo, Sonowo, Szonowo, Adl. Schonau i Kgl. Schonau. Wieś powstała w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w ójtostwie rogozińskim. W 1366 r. Wielki Mistrz Winrych v. Kniprode dał wsi przywilej na 58 łanów czynszowych na prawie chełmińskim. W 1485 r. wieś stanowiła własność królewską

w starostwie Rogozińskim. Od 1570 r. wieś nadal była własnością królewską w powiecie chełmińskim, starostwie Rogozińskim. We wsi znajdował się kościół parafialny, który wraz z całą zabudową wsi został całkowicie zniszczony w czasie wojen szwedzkich.

Folwark w Szonowie założony został przez administratora rogozińskiego. W 1777 r. obejmował 27 włók i był wówczas własnością Franciszka Gruszczyńskiego. W 1827 r. po regulacji gruntów i separacji własności dla terenów pierwotnej wsi czynszowej, zaczęto używać nazwy Szonowo Królewskie i Szonowo Szlacheckie.

Historyczny układ przestrzenny wsi jest mieszany o przewadze cech ulicówki z folwarkiem położonym na południowo-wschodnim krańcu wsi. Z układu zachował się pałac murowany z XIX w. z przylegającym parkiem oraz murowany magazyn z k. XIX w. Najstarsza zabudowa wsi jest murowana i pochodzi z przełomu XIX i XX w. Układ przestrzenny wsi został częściowo przekształcony wskutek budowy linii kolejowej Jabłonowo-Kisielice-Prabuty, uruchomionej w 1889 r.

Szynwałd

Dawne nazwy wsi to: Schonewald, Schonewalt, Schimphalth i Gross Schonwalde. Wieś założono w średniowieczu lokowana na prawie chełmińskim i otrzymała przywilej na 70 łanów, z czego 6 łanów weszło w uposażenie kościoła parafialnego. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie Rogozińskim. W 1511, 1520 i 1524 r. własność królewska oddana została w zastaw. Następnie stała się dobrami gracjalnymi, położonymi w powiecie chełmińskim i starostwie Rogozińskim. We wsi znajduje się murowany kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP z pocz. XIV w., nad którym w 1330 r. patronat otrzymał klasztor cysterek z Torunia. Po 1772 r. wieś znajdowała się 47 w województwie chełmińskim i powiecie chełmińskim.

Od połowy XVI w. folwark dzierżawił Jan Kostka, który był podkomorzym chełmińskim. W 1590 r. majątek dzierżawił Samuel Łaski – sekretarz królewski, zaś następnie w 1762 r. generał Franciszek Gruszczyński, któremu w 1774 r. Fryderyk Wielki nadał go na własność. Wówczas do dóbr szynwałdzkich należało wówczas 27 włók, młyn, wiatrak, karczma, dwa jeziora, murowany dom mieszkalny, zabudowania gospodarcze, browar i gorzelnia.

Wieś miała kształt owalnicy a układ przekształcony w związku z rozwojem folwarku. Zabudowa znajdująca się przy drogach w kierunku Zawdy i Strzelc ma typ rzędówki liniowej. Zabudowa wsi jest zwarta, głównie murowana i pochodzi z przełomu XIX i XX w. Folwark złożony jest z trzech kompleksów: pałacu murowanego z 2 poł. z przylegającym parkiem, czworoboku zabudowań gospodarczych, murowanych z 2 połowy XIX w. i współczesnych oraz grupy czworaków przy drodze prowadzącej do Czarnego.

Święte

Dawne nazwy wsi to: Bona Arnoldi de Waldow, Bona Bertoldi de Waldow, Swenten, Swyathe i Schwenten. Początkowo wieś znajdowała się w dobrach rycerskich. W latach 1423 – 1424 znajdowała się w komturstwie radzyńskim. W 1570 r. stanowiła własność szlachecką w powiecie chełmińskim. We wsi znajduje się kościół parafialny p.w. św. Barbary. Wzniesiony został w 1723 r., w zabudowie drewnianej.

Historyczny układ przestrzenny wsi to ulicówka z zagrodami zgrupowanymi po obu stronach drogi i folwarkiem zlokalizowanym na południowym skraju wsi. Najstarsza zabudowa pochodzi z przełomu XIX i XX w. Folwark złożony jest z trzech kompleksów: pałacu murowanego z przyległym do niego parkiem z 2 poł. XIX w., zabudowań gospodarczych murowanych z przełomu XIX i XX w.

Wybudowanie Łasińskie

Dawne nazwy wsi to: Lessin, Lessinschdorf, Długawyesch, Długa Wieś i Lessen. Wieś powstała w okresie średniowiecza. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu i znajdowała się w komturstwie rogozińskim. W 1485 r. miasto Łasin i Wybudowania Łasińskie stały się własnością królewską. W 1565 r. wieś składała się z 89,5 łanów, w tym: 6 łanów kościelnych, 7 łanów wolnych, 7,5 łanów należących do sołtysa i 69,5 łanów chłopskich.

Układ przestrzenny wsi to zabudowa rozproszona. Wybudowanie Łasińskie to tereny otaczające miasto od strony zachodniej, północnej i wschodniej. Zagrody umieszczone w środku pól. Do każdej prowadzi oddzielna droga. Najstarsza zabudowa murowana pochodzi z przełomu XIX i XX w.

Wydrzno

Dawne nazwy wsi to: Wyderne, Widern, Wydern, Wydra, Wydrzno i Wiederse. Wieś z folwarkiem założono w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. Pierwsza wzmianka źródłowa o wsi pochodzi z 1306 r., zaś o folwarku z 1378 r. W 1404 r. Wielki Mistrz Konrad Von Jungingen nadaje dobra na prawie chełmińskim Michałowi Hofemanowi i Jakubowi Zimke. Od 1511 r. wieś była własnością królewska w powiecie chełmińskim. Od 1734 r. Wydrzno należało do dóbr szynwałdzkich i razem z nimi przeszło na własność generała Gruszczyńskiego. W 1908 r. miejscowość stanowiła własność Skarbu Państwa. W obręb obszaru dworskiego wchodziły: folwark Gordonowo z 5 domami mieszkalnymi i 76 mieszkańcami oraz stacja kolejowa Wydrzno z 1 domem mieszkalnym i 2 mieszkańcami.

Pierwotnie wieś miała układ ulicówki, przekształcony w związku z rozwojem folwarku położonego w obrębie wsi w osadę folwarczną. Osada składała się z trzech kompleksów: pałacu murowanego z parkiem z końca XIX w., zabudowań gospodarczych. Z zabudowań zachowały się budynki murowane oraz grupy czworaków. Rozproszona zabudowa zagrodowa murowana z początku XX w. w typie rzędówki, usytuowana jest w kierunku wschodnim od osady i pochodzi z okresu parcelacji majątku w dwudziestolecie międzywojennym.

Zawda

Dawne nazwy wsi to: Saudin, Sawden i Sawdin. Wieś założono w średniowieczu. W latach 1423 - 1424 stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. W 1444 r. Wielki Mistrz Konrad Von Erlichshausen nadał Zawdę Jakubowi Caschowber na prawie magdeburskim. Wcześniejsze wzmianki źródłowe mówią o spalonym dworze „die Kaschubenne” i uszkodzeniach wojennych. Po 1570 r. wieś była własnością szlachecką w powiecie chełmińskim. Według danych spisowych z 1885, 1905 i 1921 r., wieś była obszarem dworskim. W 1921 r. w obręb obszaru dworskiego wchodziła też stacja kolejowa z 1 budynkiem mieszkalnym i 3 mieszkańcami.

Wieś była pierwotnie ulicówką. W związku z rozwojem folwarku wieś przekształcono w osadę folwarczną, złożoną z trzech kompleksów: dworu murowanego z poł. XIX w. z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych oraz grupy czworaków. Zespół murowanych zagród położonych na południe od folwarku powstał po parcelacji części gruntów po 1908 r.

Zawdzka Wola

Dawne nazwy wsi to: Zawda Wolla i Wolla Zawda. Była wsią czynszową. Powstała prawdopodobnie w końcu XVII w. na gruntach majątku Zawda w związku z przebudową folwarku. Nazwa wsi pochodzi od osadzania „na woliźnie”, tzn. od zwolnienia osadników o ponoszenie ciężarów feudalnych. Początkowo wieś należała do powiatu chełmińskiego. Wieś ma układ przydrożnicy o zabudowie skupionej, z zagrodami zlokalizowanymi po obu stronach drogi. Najstarsza zabudowa murowana pochodzi z przełomu XIX i XX w..

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta i gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Na obszarze miejskim gminy Łasin wykształcił się zwarty, staromiejski układ urbanistyczny, z zabytkową zabudową mieszkalną o charakterze małomiasteczkowym i zespołami architektury sakralnej.

Na obszarach wiejskich gminy Łasin dziedzictwo kulturowe wiąże się z gospodarką rolną: najcenniejszymi zabytkami jest tu budownictwo wiejskie – mieszkalne i gospodarcze, zespoły folwarczne, wzbogacone o architekturę sakralną – kościoły, kapliczki oraz historyczne układy ruralistyczne.

1. Układy przestrzenne

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Procesy osadnicze, rozwój przemysłu i związany z nim rozwój przestrzenny miasta znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych.

Układ przestrzenny miasta Łasin

W 1298 r. mistrz krzyżacki Meinhard von Querfurt wydaje pierwszy przywilej na założenie miasta Łasin i zezwala Janowi z Lasu na lokację miasta na prawie magdeburskim. Jan z Lasu otrzymał na założenie miasta ziemie położone wokół jeziora łaśńskiego. Obszar ziemi przeznaczonych dla miasta nie był szczegółowo określony i obejmował tereny między Rogoźnem a wsią Arnolda z Wałdowa oraz między Mędrzycami, Szczepankami i posiadłościami biskupa poznańskiego.

Około 1300 r. krzyżacy otoczyli miasto murami, wałami i fosami, a przylegające do miasta jezioro i trzęsawisko naturalne wzmacniały jego obronność. W rejonie obecnej ul. Zamkowej wybudowano zamek obronny, który w dziejach miasta zyskał sławę m.in. niezdobytej warowni okresu wojny trzynastoletniej. Z czasem znaczenie zamku zmalało, a budowla uległa całkowitemu rozebraniu i zniszczeniu. Obecna nazwa ulic: Wałowa, Podmurna, Zamkowa oraz nazwa jeziora Zamkowego odnoszą się do owych czasów.

W związku z tym, że na terenie Polski zaczęto wprowadzać osadnictwo na prawie chełmińskim, prawa te otrzymał również Łasin. Nadał mu je komtur krzyżacki Konrad Sack Mistrz Pruski w 1306 r. przyłączając do niego 10 włók ziemi. Na podstawie nadanego przywileju, miasto miało od tego czasu prawo pobierania połowy czynszu od działalności rzemieślniczej i handlowej, drugą połowę tych dochodów oddawano do wójtostwa zakonnego w Rogoźnie.

Wraz z budową miasta powstał także kościół. Pierwszy, drewniany został wzniesiony prawdopodobnie przez kmieci łaśńskich jeszcze przed 1298 r. W 1320 r. na miejscu dawnego, drewnianego kościoła rozpoczęto budowę, nowego murowanego pod wezwaniem św. Katarzyny. Budowę ukończono w 1328 r., później dalej rozbudowywano. W mieście istniał także kościół ewangelicki wybudowany w 1864 r., jednak został rozebrany w latach 1965-70, a na jego fundamentach powstał obecny Miejsko Gminny Ośrodek Kultury w Łasinie.

W 1719 r. wybuchł wielki pożar, który zamienił miasto w pogorzelisko. Udało się uratować tylko 17 domów mieszczących się przed Bramą Szynwałdzką zwaną Malborską. Pożar wywołał wielkie spustoszenie, ponieważ miasto zbudowane było prawie wyłącznie z drewna.

Na skutek pierwszego rozbioru Polski Łasin został przyłączony do Prus. Miasto było wówczas bardzo zaniedbane i podupadłe. W mieście było tylko 77 domów mieszkalnych, w tym jeden zbudowany z cegły i kryty dachówką, pozostała część domów była drewniana i pokryta strzechą. Odrodzenie miasta nastąpiło pod koniec XIX w. W 1886 r. Prusacy wybudowali linię kolejową o charakterze lokalnym. Łączyła ona Łasin z Gardeją. Długość linii wynosiła 15 km. W mieście powstały kamienice murowane przeważnie piętrowe, o zabudowie wartej. W 1893 r. wybudowano wieżę ciśnieni i wodociągi, a w 1900 r. gmach magistratu miejskiego (obecny Urząd Miasta i Gminy). W 1906 r. wybudowano gazownię i zmieniono oświetlenie ulic z naftowego na gazowe.

Układy przestrzenne na terenie gminy Łasin

·ulicówka – wieś o zabudowie zwartej lub rozciągniętej po obu stronach drogi (Huta Strzelce, Jankowice, Jakubkowo, Nowe Mosty, Przesławice, Szonowo Szlacheckie, Święte, Wydrzno, Zawda, Zawdzka Wola),

· owalnica - rodzaj wsi , w której zagrody są ustawione zwarcie w krąg lub podkowę wokół środkowego placu - majdanu (Szynwałd, Szczepanki, Stare Błonowo),

· układ osady folwarcznej złożonej przeważnie z trzech kompleksów: pałacu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych oraz grupy budynków mieszkalnych służby folwarcznej (Goczalki, Nogat, Nowe Jankowice),

· zabudowa rozproszona (Wybudowanie Łasińskie),

· rzędówka - typ wsi , charakteryzujący się luźną zabudową wzdłuż drogi , najczęściej po jej jednej stronie (Kozłowo).

2. Zabytki nieruchome

a) Zabytki sakralne

Architekturę sakralną na terenie miasta i gminy Łasin reprezentują 4 kościoły (Łasin, Szczepanki, Szynwałd, Święte) oraz klasztor ss. karmelitanek Bosych w Łasinie.

Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Łasinie. Zlokalizowany przy ulicy Kościelnej, wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/380 z dnia 28.01.1930 r. Pod koniec XIII w. został wzniesiony pierwotny kościół salowy. Jego mury częściowo zachowały się we wsch., pñ. i zach. ścianie nawy. W 1628 r. został spalony przez Szwedów. W 1647 r. odbudowano prezbiterium, a w latach 1710-19 odbudowa nawy. W XX w. rekonstrukcja szczytu wsch. na wzór pierwotny.

Kościół jest orientowany, usytuowany fasadą w pierzei ulicy Kościelnej. Prezbiterium zamknięte prostą ścianą, przy pñd. ścianie prostokątna zakrystia i otwarta do prezbiterium prostokątna kaplica. Nawa prostokątna, dzielona dwoma parami filarów środkowych, na osi od pñ. kwadratowa kruchta.

Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Szczepankach. Wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem A/358 z dnia 13.07.1936 r. Wzniesiony w I poł. XIV w., gotycki, zniszczony w czasie wojny trzynastoletniej. W latach 1609-10 odnowiony. Murowany z cegły, na rzucie prostokątnym, wydłużonym. Na osi od zach. prostokątna wieża, a od pñ. prostokątna zakrystia.

Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szynwałdzie Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/357 z dnia 13.07.1936 r. Kościół gotycki z późnorennesansową kaplicą. W 1594 r. przebudowa świątyni. Posiada elewację murowaną z cegły w układzie gotyckim z późnorennesansową kaplicą. Korpus nawowy na planie zbliżony jest do kwadratu z czterokondygnacyjną wieżą od strony zachodniej, przybudówką od strony południowej oraz trójbocznie zamkniętym, niższym i węższym prezbiterium od strony wschodniej. Do południowego boku prezbiterium przylega dobudówka, która pełni funkcję zakrystii, kruchty bocznej na dole i dawnej łoży kolatorskiej. Do elewacji północnej przylega kwadratowa kaplica. Cały kościół jest oskarpowany dwuskokową.

Prezbiterium zamknięte trójbocznie, przy nim od pñ. kaplica na planie zbliżonym do kwadratu, a od pñd. przybudówka mieszcząca zakrystię, kruchtę. Nawa szersza, zbliżona do kwadratu, z prostokątną wieżą od zach.

Kościół p.w. św. Barbary w Świętem. Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/413 z dnia 5.08.1961 r. Parafia założona zapewne ok. 1300 r. w tym czasie powstał prawdopodobnie pierwszy kościół, wzmiankowany w źródłach z 1366 r. Pierwotny kościół uległ zniszczeniu w XV lub XVI w. Parafię erygowano na nowo w XVIII w. Obecny kościół wzniesiony został w 1723 r. lub 1736 r. Świątynia była remontowana w 1918 r., w latach 1962 – 1966 i ostatnio pod koniec XX w.

Kościół orientowany na rzucie prostokąta. Prezbiterium zamknięte trójbocznie, z przybudówkami po bokach, mieszczącymi zakrystię od pñ. i składzik od pñd. Starszy korpus trójnawowy z kruchtą od zach.

Klasztor ss. Karmelitanek Bosych p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Józefa w Łasinie. Pochodzi z lat 20-tych XX w. Budynek klasztorny murowany z cegły, otynkowany, na planie litery "L", podpiwniczony.

b) Zakożenia dworsko-parkowe

Na terenie gminy Łasin występują założenia przestrzenne zespołów podworskich obejmujące poza częścią rezydencjonalną także zabudowę folwarczną z podwórzem gospodarczym, kolonię mieszkaniową pracowników folwarku oraz dawne sady i ogrody użytkowe. Pochodzą przeważnie z XIX/XX w. Zespoły takie zlokalizowane są w: Bogdankach, Goczałkach, Jakubkowie, Nogacie, Nowych Jankowicach, Klarnowie, Plesewie, Przesławicach, Szczepankach, Małych Szczepankach, Szonowie Szlacheckim, Szynwałdzie, Szynwałdziku (obecnie teren wsi Szynwałd), Świąte (obecnie pozostałości jedynie parku), Wydrznie/Gordanowie, Wydrznie i Zawdzie. Poniżej wymieniono wybrane najciekawsze założenia.

Zespół pałacowo-folwarczny w Bogdankach. Zespół w Bogdankach złożony jest z trzech wyodrębnionych, funkcjonalnych części: rezydencjonalnej z pałacem i parkiem krajobrazowym, podwórza folwarcznego i dawnej kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych. Część rezydencjonalna zajmuje zach. fragment zespołu ujęty łukiem drogi do Łasina, od wsch. sąsiaduje z podwórzem gospodarczym. Od południa znajduje się neogotycki pałac, frontem skierowany na wsch. ku podwórzowi folwarcznemu, murowany, o rozczłonkowanej bryle. Pałac został założony na planie prostokąta. Jest obiektem wolnostojącym i częściowo podpiwniczonym. Ma poddasze użytkowe. Składa się z korpusu głównego. Obiekt posiada trzy kondygnacje z ryzalitem na osi głównej i przylegającej do niego w części płn. - zach. czterokondygnacyjnej wieży oraz skrzydła bocznego od strony wschodniej.

Podwórze folwarczne zajmuje obszar na planie prostokąta. W płn. - wsch. narożniku znajduje się brama wjazdowa o zachowanych, ceglanych filarach. W pierzei pld. od zach. usytuowany jest spichlerz z muru pruskiego, na planie prostokąta. Po przeciwnej stronie bramy wjazdowej znajduje się obora, ceglana, na planie prostokąta z wysokim, dwuspadowym dachem i współczesną przybudówką od płn. Od wsch. podwórze zamyka długi budynek stodoły, ceglanej, na planie prostokąta, częściowo podpiwniczonej, z dwuspadowym dachem.

Z pierwotnej zabudowy pierzei płn. zachowane w części wsch. dwie, gruntownie przebudowane chlewnie. Wewnątrz podwórza usytuowany był budynek wielofunkcyjny, w przeszłości pełniący funkcję kuźni, chlewni i magazynu, obecnie nieistniejący.

Kolonia mieszkalna robotników folwarcznych zamyka założenie od wsch., pierwotnie złożona z sześciu domów mieszkalnych.

Teren zespołu pałacowo-parkowego wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/326 z dnia 25.03.1988 r.

Zespół folwarczny w Nogacie. Zespół tworzy zabudowę wokół prostokątnego podwórza folwarcznego. Został on silnie zniekształcony późniejszą, poparcelacyjną zabudową z k. XIX w. i pocz. XX w. Po pld. i wsch. stronie założenia rozciąga się park, aż do brzegu jeziora Nogat, z zachowanym częściowo starodrzewem. Architektura zespołu ceglana o prostych bryłach i oszczędnym detalu architektonicznym. Po parcelacji zespół został przekształcony w gospodarstwa rolnicze, a poszczególne budynki dostosowane do nowych funkcji i przebudowane.

Dwór będący centrum założenia, położony jest na wysokim wzniesieniu. Wzniesiony w 2 poł. XIX w. z cegły na fundamencie z kamienia łamanego. Od strony płn. - wsch. znajduje się rządcówka i na płn. - zach. od niej remiza. Spichlerz z przyległą stajnią i wozownią wznosi się w płn. pierzei dawnego podwórza, za stawem.

Teren zespołu dworsko-parkowego wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/1506 z dnia 14.12.1989 r.

Zespół pałacowo-folwarczny w Nowych Jankowicach. Zespół złożony jest z trzech części: rezydencjonalnej z pałacem i parkiem, rozległego podwórza folwarcznego i pozostałości dawnej kolonii robotników folwarcznych. Pałac wybudowano w latach 1848 – 1850, murowany na planie prostokąta, podpiwniczony, o silnie urozmaiconej bryle z czworoboczną wieżą od płn. Po II wojnie światowej w pałacu działała Państwowa Stadnina Koni specjalizująca się w hodowli rasowych koni pociągowych.

Na płn. - wsch. od rezydencji usytuowana jest dawna oficyna, ob. dom mieszkalny, murowana na planie prostokąta. Obok oficyny znajdują się budynek spichlerza, murowanego, na planie prostokąta, dwukondygnacyjnego, z dwupoziomowym poddaszem i dwuspadowym dachem o dużym nachyleniu połaci. Na uwagę zasługuje ciekawa murowana wieża ciśnień z zegarem i oryginalnym gołębnikiem, zbudowanym na planie ośmiokąta. Do pałacu, od strony zachodniej i południowej, przylega rozległy

park, w którym znajdują się pomnikowe dęby o obwodzie wynoszącym od 210 do 450 cm. Po południowej stronie parku przebiega aleja starych dębów. Kolonia mieszkalna robotników folwarcznych złożona była z ok. siedmiu domów mieszkalnych i towarzyszących im budynków gospodarczych.

Teren zespołu dworsko-parkowego wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/325 z dnia 12.05.1987 r.

Zespół folwarczny w Szonowie Szlacheckim. Zespół położony jest przy drodze, od drogi oddzielony niewielkim jeziorkiem. Bezpośrednio za jeziorkiem wznosi się spichlerz z bocznymi aneksami magazynowymi, murowany, na planie prostokąta, wewnątrz jednoprzestrzenne. Zabudowania dworskie usytuowane są w głębi, w otoczeniu parku. Budynek dworu wzniesiony na planie nieregularnym z dwoma bocznymi ryzalitami, dwukondygnacyjny.

Zespół folwarczny w Szynwałdzie. Zespół folwarczny usytuowany jest w centrum wsi. Dawne podwórze folwarczne zajmowało prostokątny teren, obecnie układ jest słabo czytelny. Z dawnego układu zachował się staw, usytuowany niegdyś w centrum podwórza. Z zabudowy folwarcznej zachowały się stodoła w zach. pierzei oraz stajnia w półd. pierzei. W półd. - wsch. narożniku podwórza zachował się dawny dwór wzniesiony w 2 połowie XIX wieku. Powstał na wcześniejszych fundamentach XVII-wiecznego dworu. Jest to budynek klasycystyczny, wzniesiony na planie prostokąta, murowany z cegły i otynkowany, piętrowy oraz cały podpiwniczony. Pośrodku elewacji frontowej znajduje się ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem. Bardziej bogato prezentuje się elewacja ogrodowa z jońskim portykiem kolumnowym, który dźwiga taras pierwszego piętra. Wszystkie elewacje dworu zdobione są w klasycystycznym detalu architektonicznym. Pałac posiada dach czterospadowy, który pokryty jest eternitem. W dwutraktowych wnętrzach nie zachowało się jego wyposażenie.

W okolicy pałacu znajdują się pozostałości zaniedbanego parku, założonego w okresie budowy rezydencji.

c) Obiekty użyteczności publicznej

Do tego typu obiektów zalicza się Ratusz w Łasinie przy ul. Radzyńskie, obecnie Urząd Miasta i Gminy. Budynek wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem A/84 z dnia 30.05.1996 r. Budowę Ratusza rozpoczęto w 1898 r., ukończono w 1900 r. Budynek wzniesiono w stylu eklektycznym, ceglane elewacje dekorowane są zieloną cegłą glazurowaną. Elewacja frontowa z wieżą zegarową i sygnaturką, rozbudowanymi szczytami, wykuszem i wieżyczką narożną. Dach pokryty został dachówką układaną w geometryczne, barwne wzory. Obecnie budynek Ratusza zajmuje Urząd Miasta i Gminy.

Do obiektów użyteczności publicznej należy także Szpital w Łasinie przy ul. Grudziądzkiej, z przełomu XIX i XX w.

d) Obiekty przemysłowe

Budynki przemysłowe są reprezentowane głównie przez budynki dawnych mleczarni. Obiekty takie występują w Jankowicach (pocz. XX w.), Plesewie (k. XIX w.) oraz w miejscowości Wybudowanie Łasińskie (mleczarnia wzniesiona w 1902 r. przez niemiecką spółkę mleczarską w Łasinie była jedną z trzech niemieckich mleczarni spółkowych w powiecie grudziądzkim).

Do obiektów przemysłowych zalicza się również spichlerz przy ul. Studziennej w Łasinie. Pochodzi on z przełomu XIX i XX w., murowany, o prostym ceglany detalu, na planie prostokąta. Wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/85 z dnia 30.05.1996 r. Od 1909 r. właścicielem budynku było Towarzystwo "Rolnik" (do 1920 r. jedyna polska firma zajmująca się handlem ziemiopłodami na terenie powiatu).

e) Zabytki techniki

Kolejną grupę zabytków stanowią, pochodzące z k. XIX w. lub z pocz. XX w., dworce kolejowe i kolejowe budynki mieszkalne znajdujące się w: Łasinie, Plesewie, Wydrznie i Zawadzkiej Woli. Budynki kolejowe w Łasinie i Wydrznie stanowią pozostałość linii kolejowej Łasin-Gardeja wybudowanej w 1886 r. Dzięki niej Łasin miał pośrednie połączenie z Malborkiem. 12 marca 1979 r. linia została zamknięta dla ruchu pasażerskiego i towarowego. W tym roku zostało również rozebrane torowisko. Długość linii kolejowej wynosiła 15 km. Natomiast budynki w miejscowości Plesewo oraz Zawadzka Wola są pozostałością po linii kolejowej, wybudowanej prawdopodobnie w 1899 r., łączącej Jabłonowo Pomorskie z Prabutami. Ruch pasażerski zawieszony w 1990 r., w kolejnych latach odbywał

się jeszcze ruch towarowy na odcinku Prabuty – Kisielice . Odcinek Jabłonowo Pomorskie - Kisielice został całkowicie zamknięty z powodu osiadania podtorza na odcinku Szarnoś – Łasin Pomorski . Obecnie nieczynna, całkowicie rozebrana w latach 2005-2006.

Ciekawym zabytkiem techniki jest również wieża ciśnień w zespole pałacowo - folwarcznym w Nowych Jankowicach (nr rejestru zabytków A/325 z dnia 12.05.1987 r.).

f) Szkoły

Stosunkowo liczne są zespoły szkolne, łącznie 11 obiektów. Powstały one pod koniec XIX w. lub na początku XX w.. W skład ich wchodzi szkoły oraz sąsiadujące z nimi budynki gospodarcze. Znajdują się one we wszystkich większych miejscowościach i są stosunkowo dobrze zachowane. Występują między innymi w miejscowości: Jakubkowo, Jankowice, Łasin, Nogat, Nowe Mosty, Plesewo, Szczepanki, Szywałd i Zawdzka Wola.

g) Cmentarze i pomniki pamięci

Na terenie miasta i gminy Łasin znajduje się kilkanaście zabytkowych cmentarzy. Należą do nich cmentarze ewangelickie, nieczynne, przykościelne, parafialne rzym. - kat. oraz żydowskie. Większość z nich to cmentarze nieczynne ewangelickie, często zaniedbane, o nieczytelnych granicach, z pojedynczymi zachowanymi nagrobkami w postaci tumb, krzyży lub tablic inskrypcyjnych.

Miasto Łasin:

· cmentarz parafialny rzym. - kat., przy ul. Kościelnej z II poł. XIX w. o powierzchni 0,70 ha, rozlokowany wzdłuż płn. boku kościoła parafialnego, cmentarz nieczynny od 1963 r.,

· cmentarz przykościelny przy ulicy Kościelnej, przy kościele parafialnym, z XIV w. o powierzchni 0,21 ha, cmentarz nieczynny.

· cmentarz komunalny przy ulicy Radzyńskiej, z 1960 r., o powierzchni 3,36 ha, położony na płd. - zach. od centrum miasta, przy drodze do Radzyna, cmentarz czynny,

· cmentarz ewangelicki przy ulicy Radzyńskiej z początku XX w. o powierzchni 0,07 ha, położony na płd. - zach. od centrum przy drodze do Radzyna, cmentarz nieczynny,

· cmentarz ewangelicki przy ulicy Starej z 1 połowy XIX w., cmentarz zlikwidowany (przeniesiony na ul. Radzyńską),

· cmentarz miejsce pamięci narodowej, przy ulicy Dworcowej z 1945 r., o powierzchni 0,12 ha, cmentarz nieczynny, mogiła zbiorowa pomordowanych mieszkańców Łasina w latach 1939-1945,

· cmentarz miejsce pamięci narodowej "Magdalenka", przy ulicy Dworcowej z 1945 r. o powierzchni 0,08 ha, cmentarz nieczynny,

· cmentarz żydowski z 1818 r., w płd. - zach. części miasta przy drodze wyjazdowej do Radzyna, przy cmentarzu komunalnym. Pierwotnie otoczony murem, którego naprawę po raz ostatni przeprowadzono w 1973 r. Po przyłączeniu Pomorza do Polski i wyjeździe Żydów z Łasina w 1923 r. został sprzedany magistratowi. W 1939 r. opuszczony cmentarz zniszczyli Niemcy. Cmentarz zlikwidowany, obecnie parking przed cmentarzem komunalnym.

Bogdanki:

· cmentarz rodowy z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,01 ha, w płd. - zach. części parku, na brzegu rzeki Osy, cmentarz nieczynny;

Huta – Strzelce:

· cmentarz choleryczny z 1816 r. o powierzchni 0,05 ha, otoczony polami uprawnymi, cmentarz nieczynny;

Nogat:

· cmentarz ewangelicki z początku XX w. o powierzchni 0,16 ha, otoczony polami uprawnymi, cmentarz nieczynny;

Nowe Błonowo:

· cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,36 ha, przy drodze polnej, ok. 1 km od drogi do Łasina, cmentarz nieczynny;

Nowe Jankowice:

· cmentarz rodowy z połowy XIX w. o powierzchni 0,40 ha, od szosy do cmentarza prowadzi aleja lipowa, cmentarz nieczynny;

Nowe Mosty:

· cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,06 ha, cmentarz nieczynny,

· cmentarz ewangelicki z początku XX w. o powierzchni 0,18 ha, przy drodze. cmentarz nieczynny,

· cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,31 ha, w otoczeniu pól uprawnych, cmentarz nieczynny;

Plesewo:

· cmentarz ewangelicki z XIX/XX w., o powierzchni 0,33 ha, przy drodze do Świętego, cmentarz nieczynny,

· cmentarz katolicki o powierzchni 0,30 ha, położony przy drodze z Plesewa do Łasina, cmentarz nieczynny,

· cmentarz choleryczny z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,05 ha, w otoczeniu pól uprawnych, cmentarz nieczynny;

Stare Błonowo:

· cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,12 ha, cmentarz nieczynny, obecnie niewidoczny w terenie, teren zdewastowany przeznaczony na cele gospodarcze,

· cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,17 ha, otoczony polami uprawnymi, cmentarz nieczynny;

Strzelce

· cmentarz parafialny rzym. - kat., z 1 ćw. XIX w. o powierzchni 0,19 ha, położony na płu. od kościoła parafialnego, część cmentarza znajduje się na byłym cmentarzu ewangelickim, cmentarz czynny,

Szczepanki:

· cmentarz parafialny rzym. - kat. z 1946 r. o powierzchni 0,34 ha, przy drodze polnej, cmentarz czynny,

· cmentarz przykościelny z XIX w. na gruncie cmentarza średniowiecznego, o powierzchni 0,25 ha;

Szonowo:

· cmentarz ewangelicki rodowy, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,31 ha, cmentarz nieczynny,

Szynwałd:

· cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,42 ha, położony na skraju lasu, do cmentarza prowadzi aleja lipowa, cmentarz nieczynny,

· cmentarz przykościelny z XIV w. o powierzchni 0,50 ha, cmentarz czynny;

Święte:

· cmentarz przykościelny z XV w. o powierzchni 0,64 ha, cmentarz czynny,

· cmentarz parafialny rzym. - kat., I poł. XVIII w., o powierzchni 0,64, cmentarz czynny,

· cmentarz rodowy, pocz. XX w. o powierzchni 0,02 ha, w środkowej części parku, cmentarz nieczynny;

Wydrzno:

· cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,12 ha, w pobliżu jeziora Nogat, cmentarz nieczynny;

Zawda:

· cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 1,44 ha, otoczony polami uprawnymi, od szosy do cmentarza prowadzi aleja lipowa, cmentarz nieczynny;

Zawdzka Wola:

· cmentarz parafialny, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,21 ha, cmentarz nieczynny.

Oprócz powyższych cmentarzy w Łasinie istniał także cmentarz przy dawnym kościele pw. św. Marii Magdaleny (kościół parafialny w miejscowości Łasińska Wieś). Znajdował się on przy obecnej ul. Dworcowej, w pobliżu kościoła. Po drugiej wojnie szwedzkiej wraz ze zniszczeniem kościoła uległ on dewastacji, a z czasem wiadomości o nim zanikły. W Łasinie był również tzw. "cholernik", na którym prawdopodobnie grzebano ludzi, którzy zmarli wskutek zarazy w 1710 r. na cholerę lub dżumę. Cmentarz ten znajdował się za Jeziorem Łasińskim.

5.2.4 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie Gminy Łasin stanowią przede wszystkim wyposażenie kościołów (Łasin - 69 obiektów, Szyrwald - 70 obiektów, Święte- 3 obiekty).

5.2.5 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Gminy Łasin w ewidencji konserwatorskiej znajduje się 479 stanowisk archeologicznych, z tego 3 wpisane do rejestru zabytków (2 - Szynwałd, 1 - Nogat). Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo” podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

Obszar Gminy Łasin znajduje się na 10 obszarach AZP: 28-47, 28-48, 28-49, 29-47, 29-48, 29-49, 39-47, 30-48, 30-49, 31-48. Większość stanowisk archeologicznych to stanowiska wielokulturowe, na obszarze których wyróżniono materiał zabytkowy z różnych epok.

Najstarsze ślady pobytu pierwszych rolników z terenów gminy zarejestrowane zostały w trakcie badań powierzchniowych w Szczepankach i Przesławicach. Była to tylko sezonowa penetracja grup przybyłych z sąsiednich terenów, z okolic jeziora Mėno, wokół którego odkryto dość intensywne osadnictwo społeczeństw wczesnowstęgowych.

W okresie epoki brązu zauważalny jest wzrost populacji ludzkich na ternie gminy, widoczny w powstaniu gęstej sieci osad w sąsiedztwie największych cieków wodnych (Osa, Gardęga) oraz jezior (Nogat, Łasińskie, Szynwałd). Z danych archiwalnych wiadomo, że w XIX w. w Wydrznie odkryto cmentarzysko, z którego zachowała się tylko jedna popielnica (nie udało się go zlokalizować). W 1949 r. w Łasinie wykopano popielnicę baniastą, a w latach 60-tych w miejscowości Nogat, doszło do przypadkowego odkrycia popielnicy - dzbaną. Podczas badań powierzchniowych w Szczepankach natrafiono na wyraźnie rysujący się obszar zasiedlenia z tego okresu, złożony z osad oraz cmentarzyska.

W trakcie badań powierzchniowych natrafiono na terenie całej gminy, na liczne materiały świadczące o dość gęstej sieci osadniczej kultury wschodniopomorskiej (VI w. p.n.e.), m.in. w Jakubkowie, Nogacie, Przesławicach, Szczepankach, Łasinie - Wybudowaniach. Na ślady osadnictwa tej kultury natrafiono w trakcie badań wykopaliskowych na wyspie jeziora Szynwałd oraz na wyspach Jeziora Łasińskiego.

W okresie rzymskim tereny gminy Łasin znalazły się na uboczu zachodzących wówczas procesów kulturowych. W rejonie Szynwałdu i Wydrzna rysuje się wyraźny mikroregion osadniczy, w skład którego wchodzi relukty osad, zarejestrowanych w trakcie badań powierzchniowych AZP. Być może jednym z elementów tego skupiska było cmentarzysko kultury wielbarskiej odkryte w Wydrznie w XIX w. Cmentarzysko należało do niewielkiej grupy ludzi, liczyło tylko kilkadziesiąt grobów (prawie wszystkie materiały z tego cmentarzyska zaginęły).

W okresie plemiennym i wczesnopiastowskim zwarty obszar osadnictwa pruskiego zaczynał się kilkadziesiąt kilometrów na północ od linii Osy, a od zachodu ograniczony był Wisłą i niewielką rzeczką Dzierzgoń. To sąsiedztwo słowiańsko-pruskie w VII-XI stuleciu miało charakter pokojowy i ograniczało się m.in. do wymiany handlowej i przenikania się osadnictwa na tereny przygraniczne. Z doby wczesnosłowiańskiej nie zarejestrowano jak dotąd stanowisk archeologicznych w obrębie gminy Łasin. Pierwsze pochodzą dopiero z wczesnego okresu plemiennego, kiedy to zasiedlono okolice Słupskiego Młyna, tereny Szynwałdu i jedną z wysp jeziora Łasińskiego.

W IX - 1 poł. X w. na skutek wzrostu demograficznego lokalnych populacji oraz napływu nowych grup z pld. i zach. doszło do znacznego zwiększenia liczby osiedli na terenie gminy Łasin. Zostały wówczas zasiedlone niewielkie obszary obejmujące prawobrzeże dopływu Osy oraz pobraża i wyspy największych zbiorników wodnych regionu Jeziora Łasińskiego, jeziora Kuchnia i Szynwałd.

Na przełomie X/XI stulecia strefa Pojezierza Chełmińskiego i południowo-zachodnie obszary Pojezierza Iławskiego w wyniku podboju znalazły się w obrębie państwa polskiego. Z tego okresu pochodzi grodzisko w Szynwałdzie zlokalizowane na trójboznym półwyspie Jeziora Nogat. Badania archeologiczne na grodzisku przeprowadzono w latach 1976-78 i kontynuowano w 1995 r. Budowę grodu datować można na koniec 1 poł. XI w. Kres istnienia osady obronne w Szynwałdzie przypada na schyłek XI w. Zagładę grodu w Szynwałdzie, jak również przerywaną egzystencję na przełomie XII/XIII w. większości osad obronnych z terenu ziemi chełmińskiej łączyć należy z intensyfikacją niszczycielskich najazdów pruskich.

W najmłodszych fazach wczesnego średniowiecza (XII - 1 poł. XIII w.) zaobserwować można dużą koncentrację osad typu wiejskiego w okolicach miasta Łasin. Największe znaczenie miały osady usytuowane na pobrażach i wyspach Jeziora Łasińskiego oraz duża osada funkcjonująca między jeziorem Łasińskim a Małym.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067) stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Łasin funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 30-32 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.) rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- üksięga A – zabytki nieruchome,
- üksięga B – zabytki ruchome,
- üksięga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067). Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Na terenie miasta i gminy Łasin w rejestrze zabytków nieruchomych i archeologicznych znajduje się następujące zabytki:

Tabela . Zabytki nieruchome i archeologiczne Miasta i Gminy Łasin wpisane do rejestru zabytków.

Lokalizacja	Obiekt objęty ochroną	Data decyzji	Numer rejestru
Bogdanki	Zespół pałacowo-parkowy: ·Pałac ·Park ·Spichlerz ·Obora ·Stodoła	25.03.1988 r.	A/326
Łasin	ul. Kościelna - Kościół parafialny pw. św. Katarzyny	28.01.1930 r.	A/380
	ul. Kościelna - Cmentarz parafialny	10.04.1985 r.	A/237
	ul. Radzyńska 2 - Ratusz	30.05.1996 r.	A/84

	ul. Studzienna 1 - Spichlerz	30.05.1996 r.	A/85
Nogat	Zespół dworsko-parkowy: · Dwór · Park Pozostałości folwarku: · Ekonomówka · Kuźnia	14.12.1989 r.	A/1506
	Grodzisko	09.12.1965 r.	C/52
Nowe Jankowice	Zespół pałacowo-parkowy: · Pałac · Park · Wieża ciśnięć · Gołębnik	12.05.1987 r.	A/325
Przesławice	Park dworski	24.04.1987 r.	A/633
Szczepanki	Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca	13.07.1936 r.	A/358
Szynwałd	Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP	13.07.1936 r.	A/357
	Grodzisko	21.08.1929 r.	C/2
	Grodzisko (?)	11.12.1968 r.	Numer rejestru dawnego województwa toruńskiego C/97/44
Święte	Kościół pw. św. Barbary	05.0.1961 r.	A/413
	Zespół dworsko-parkowy: · Dwór (obecnie nie istnieje - ruiny) · Park	28.03.1990 r.	A/1505
		24.04.1987 r.	
Wydrzno	Park pałacowy i część terenu podwórza gospodarczego (działka nr 113/1 i część działki nr 114/1)	15.07.1997 r.	A/56

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187 ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187), gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy

i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Łasin została wykonana w listopadzie i grudniu 2018 r. przy opracowaniu GPOnZ. Zawiera 357 kart obiektów zabytkowych oraz 479 stanowisk archeologicznych.

Zaktualizowany spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta i gminy Łasin przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 2. Zabytki nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Łasin.

Lp	Miejscowość	Ulica	Nr	Obiekt	Nr ewidencyjny działki	Materiał	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru.
	Bogdanki			Zespół pałacowo-parkowy:					
1	Bogdanki			Teren zespołu pałacowo-parkowego	część działek nr: 105/1, 104 i 103		2 poł. XIX w. - l. 30 XX w.	A/326	25.03.1988 r.
2	Bogdanki			Pałac (1) w zespole podworskim	105/1	mur.	2 poł. XIX w.	A/326	25.03.1988 r.
3	Bogdanki			Park w zespole podworskim	część działek nr: 103, 104, 105/1		2 poł. XIX w.	A/326	25.03.1988 r.
4	Bogdanki			Park w zespole podworskim (część ujęta w ewidencji)	część działek nr: 102, 109, 111, 3231/7, 114, 3231/8				
5	Bogdanki			Spichlerz (2) w zespole podworskim	105/1	mur.	l. 20 XX w.	A/326	25.03.1988 r.
6	Bogdanki			Obora (3) w zespole podworskim	105/1	mur.	2 poł. XIX w.	A/326	25.03.1988 r.
7	Bogdanki			Stodoła (4) w zespole podworskim	105/1	mur.	2 poł. XIX w.	A/326	25.03.1988 r.
8	Bogdanki			Kuźnia, chlewnia, magazyn (5) w zespole podworskim	105/1	mur.	2 poł. XIX w.		
9	Bogdanki			Dom ogrodnika (9) w zespole podworskim	115/4	mur.	2 poł. XIX w.		
10	Bogdanki		5	Dwojak (12) w zespole podworskim	105/10	mur.	ok. 1936 r.		
11	Bogdanki		7	Dwojak (13) w zespole podworskim	105/9	mur.	ok. 1936 r.		
12	Bogdanki		8	Dom robotników folwarcznych (14) w zespole podworskim	115/8	mur.	k. XIX w.		
13	Bogdanki		9	Dom robotników folwarcznych (15) w zespole podworskim	115/7	mur.	k. XIX w.		
14	Bogdanki			Cmentarz rodowy	3231/7		2 poł. XIX w.		
15	Goczałki		11	Spichlerz w zespole podworskim	74	mur.	4 ćw. XIX w.		
16	Huta Strzelce			Cmentarz choleryczny			1816 r.		
	Jakubkowo			Zespół dworsko-parkowy:					
17	Jakubkowo			Teren zespołu dworsko-parkowego	4/3, 84/1, 85, 6/1, 7, część działek nr: 4/4, 84/2, 6/2, 5		3 poł. XIX w.		
18	Jakubkowo			Park dworski	4/3, 84/1 część działek nr:		2 poł. XIX w.		

					4/4, 84/2, 6/2, 5				
19	Jakubkowo			Dwór	5, 6/2, 84/1	mur.	ok. poł. XIX w., skrzydło k. XIX w.		
20	Jakubkowo			Budynek gospodarczy w zespole podworskim	5	mur.	k. XIX w.		
21	Jakubkowo			Wozownia w zespole podworskim	6/2	mur.	k. XIX w.		
22	Jakubkowo			Stodoła w zespole podworskim	6/2	mur.	pocz. XX w.		
23	Jakubkowo		19	Szkoła	4/1	mur.	k. XIX w.		
24	Jakubkowo		19	Budynek gospodarczy przy szkole	4/1	mur.	k. XIX w.		
25	Jankowice		1	Budynek mieszkalny	49/1	mur.	pocz. XX w.		
26	Jankowice		6	Budynek mieszkalny	3/8	mur.	1906 r.		
27	Jankowice		14	Budynek mieszkalny	106/7	mur.	pocz. XX w.		
28	Jankowice		18	Szkoła	99/1	mur.	pocz. XX w.		
29	Jankowice		20	Budynek mieszkalny	117/1	mur.	k. XIX w.		
30	Jankowice		24	Mleczarnia	115/2, 115/3	mur.	pocz. XX w.		
31	Jankowice		36	Budynek mieszkalny	26/2	drewn.	k. XIX w.		
32	Ludwichowo			Park dworski	cz. dz. 13/1		XIX w.		
33	Łasin			Układ urbanistyczny			XIV-XV w., zabudowa - k. XIX w. i pocz. XX w.		
34	Łasin	700-lecia	1	Kamienica	216	mur.	4 ćw. XIX w.		
35	Łasin	700-lecia	2	Kamienica	227	mur.	4 ćw. XIX w.		
36	Łasin	700-lecia	2	Budynek gospodarczy	226, 227	mur.	XIX/XX w.		
37	Łasin	700-lecia	3	Kamienica	217	mur.	k. XIX w.		
38	Łasin	700-lecia	7	Dom	213	mur.	k. XIX w.		
39	Łasin	700-lecia	10a	Dom	219	mur.	XIX/XX w.		
40	Łasin	700-lecia	11	Kamienica	209	mur.	k. XIX w.		
41	Łasin	700-lecia	12	Budynek szkolny (internat)	159/1	mur.	pocz. XX w.		
42	Łasin	700-lecia	15	Kamienica	207	mur.	k. XIX w.		
43	Łasin	700-lecia	17	Dom	205	mur.	k. XIX w.		
44	Łasin	700-lecia		Cmentarz miejsce pamięci narodowej	72	mur.	1945 r.		
45	Łasin	Marii Curie- Skłodowskiej	2	Dom	529/1	mur.	XIX/XX w.		
46	Łasin	Dworcowa	3	Dom	42/1	mur.	XIX/XX w.		
47	Łasin	Dworcowa	5	Kamienica	41	mur.	XIX/XX w.		
48	Łasin	Dworcowa	12	Dom	64	mur.	4 ćw. XIX w.		
49	Łasin	Dworcowa	13	Dom	37	mur.	XIX/XX w.		

50	Łasin	Dworcowa	16	Dom	52	mur.	pocz. XX w.		
51	Łasin	Dworcowa	20	Dom	49	mur.	pocz. XX w.		
52	Łasin	Dworcowa	27	Budynek mieszkalny w zespole stacji kolejowej	16/9	mur.	pocz. XX w.		
53	Łasin	Dworcowa		Parowozownia, ob. magazyn, w zespole stacji kolejowej	16/7	mur.	k. XIX w.		
54	Łasin	Dworcowa		Cmentarz miejsce pamięci narodowej	66	mur.	1946 r.		
55	Łasin	Farna		Budynek gospodarczy w zespole kościoła św. Katarzyny	314	mur.	XIX/XX w.		
56	Łasin	Farna		Budynek gospodarczy w zespole kościoła św. Katarzyny	314	mur.	XIX/XX w.		
57	Łasin	Farna		Spichlerz	296/7	mur.	XIX w.		
58	Łasin	Farna		Spichlerz	295	mur.	pocz. XX w.		
59	Łasin	Farna		Spichlerz	296/8	mur.	XIX w.		
60	Łasin	Grudziądzka	2	Szpital	799	mur.	XIX/XX w.		
61	Łasin	Grudziądzka	8	Dom	346	mur.	pocz. XX w.		
62	Łasin	Grudziądzka	9	Dom	363	mur.	pocz. XX w.		
63	Łasin	Kościelna		Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny	314	mur.	k. XIII w., roz. 1347 r., przeb. 1647 r.	A/380	28.01.1930 r.
64	Łasin	Kościelna	5	Dzwonnica przy kościele	314	mur.	XVIII/XIX w.		
65	Łasin	Kościelna		Cmentarz przykościelny	314	mur.	poł. XIX w.		
66	Łasin	Kościelna		Cmentarz parafialny	333, 334	mur.	pocz. XX w.	A/237	10.04.1985 r.
67	Łasin	Kościelna	1	Kamienica	295	mur.	pocz. XX w.		
68	Łasin	Kościelna	2	Kamienica	291, 292	mur.	XIX/XX w.		
69	Łasin	Kościelna	3	Budynek mieszkalny w zespole kościoła pw. Św. Katarzyny	314	mur.	XIX w.		
70	Łasin	Kościelna	5	Plebania w zespole kościoła pw. Św. Katarzyny	314	mur.	XIX/XX w.		
71	Łasin	Kościelna	6	Kamienica	310	mur.	1. 20 XX w.		
72	Łasin	Kościelna	8	Dom	311	mur.	XIX/XX w.		
73	Łasin	Kościelna	12	Dom	331	mur.	1 poł. XX w.		
74	Łasin	Kościelna/Odrodzenia Polski		Wieża w zespole budynków straży pożarnej	332/1	mur.	1893 r.		
75	Łasin	Kościuszk	1	Kamienica	263	mur.	XIX/XX w.		
76	Łasin	Kościuszk	3	Kamienica	262	mur.	XIX/XX w.		
77	Łasin	Kościuszk	4	Kamienica	194/4	mur.	4 ćw. XIX w.		
78	Łasin	Kościuszk	5	Dom	260	mur.	k. XIX w.		
79	Łasin	Kościuszk	8	Dom	192/3	mur.	3 ćw. XIX w.		

80	Łasin	Kościuszki	13	Kamienica	253	mur.	k. XIX w.		
81	Łasin	Kościuszki	16	Dom	189	mur.	XIX/XX w.		
82	Łasin	Kościuszki	17	Dom	248	mur.	pocz. XX w.		
83	Łasin	Kościuszki	19	Dom	247	mur.	k. XIX w.		
84	Łasin	Kościuszki	22	Kamienica	800	mur.	k. XIX w.		
85	Łasin	Kościuszki	24	Dom	356	mur.	k. XIX w.		
86	Łasin	Kościuszki	25	Kamienica	411/2	mur.	4 ćw. XIX w.		
87	Łasin	Kościuszki	26	Dom	355	mur.	k. XIX w.		
88	Łasin	Kościuszki	28	Dom	354	mur.	k. XIX w.		
89	Łasin	Kwiatowa	1	Kamienica	228/5	mur.	4 ćw. XIX w.		
90	Łasin	Lipowa	2	Magazyn	221/1, 223	mur.	3 ćw. XIX w.		
91	Łasin	Lipowa	13	Dom	169/2	mur.	pocz. XX w.		
92	Łasin	Lipowa	15	Kamienica	172	mur.	XIX/XX w.		
93	Łasin	Lipowa	23	Dom	176	mur.	4 ćw. XIX w.		
94	Łasin	Młyńska	2	Kamienica	569	mur.	pocz. XX w.		
95	Łasin	Młyńska	7	Spichlerz	127/2	mur.	pocz. XX w.		
96	Łasin	Młyńska	8	Dom	572	mur.	pocz. XX w.		
97	Łasin	Odrodzenia Polski	1	Dom	560/6	mur.	pocz. XX w.		
98	Łasin	Odrodzenia Polski	4	Kamienica	416/2	mur.	k. XIX w.		
99	Łasin	Odrodzenia Polski	6	Klasztor ss. Karmelitanek Bosych	414/2	mur.	pocz. XX w.		
100	Łasin	Podmurna	1	Dom	359	mur.	k. XIX w.		
101	Łasin	Podmurna	3	Dom	358	mur.	k. XIX w.		
102	Łasin	Podmurna	4	Dom	186	mur.	1 poł. XX w.		
103	Łasin	Podmurna	17	Dom	148	mur.	k. XIX w.		
104	Łasin	Podmurna	19	Dom	150	mur.	pocz. XX w.		
105	Łasin	Podmurna	23	Dom	152	mur.	pocz. XX w.		
106	Łasin	Podmurna	25	Dom	154	mur.	pocz. XX w.		
107	Łasin	Podmurna	27	Dom	156	mur.	pocz. XX w.		
108	Łasin	Radzyńska	1	Dom	408	mur.	k. XIX w.		
109	Łasin	Radzyńska	2	Ratusz, ob. Urząd Miasta i Gminy	400	mur.	ok. 1900 r. rozb. 1910-20 r.	A/84	30.05.1996 r.
110	Łasin	Radzyńska	3	Dom	408	mur.	pocz. XX w.		
111	Łasin	Radzyńska	5	Dom	407	mur.	4 ćw. XIX w.		
112	Łasin	Radzyńska	6	Willa	395	mur.	k. XIX w.		
113	Łasin	Radzyńska	7	Kamienica	406/2	mur.	pocz. XX w.		
114	Łasin	Radzyńska	13	Dom	402	mur.	pocz. XX w.		
115	Łasin	Radzyńska	15	Magazyn	526/2	mur.	pocz. XX w.		

116	Łasin	Radzyńska	17	Dom	520	mur.	l. 30 XX w.		
117	Łasin	Radzyńska	21	Dom	489	mur.	k. XIX w.		
118	Łasin	Radzyńska	23	Kamienica	488	mur.	k. XIX w.		
119	Łasin	Radzyńska	27	Dom	486	mur.	k. XIX w.		
120	Łasin	Radzyńska		Cmentarz komunalny	480/2		1960 r.		
121	Łasin	Radzyńska		Cmentarz ewangelicki	374/2, 375/2		pocz. XX w.		
122	Łasin	Radzyńska		Cmentarz żydowski	480/1		1818 r.		
123	Łasin	Różana	2	Dom	297	mur.	k. XIX w.		
124	Łasin	Rynek	1	Kamienica	267	mur.	XIX/XX w.		
125	Łasin	Rynek/Solna	2	Kamienica	265	mur.	XIX/XX w.		
126	Łasin	Rynek/Kwiatowa	2a	Kamienica	230	mur.	pocz. XX w.		
127	Łasin	Rynek	4	Kamienica	274	mur.	XIX/XX w.		
128	Łasin	Rynek	5	Kamienica	275	mur.	XIX/XX w.		
129	Łasin	Rynek	6	Kamienica	269	mur.	XIX/XX w.		
130	Łasin	Rynek	7	Kamienica	203	mur.	k. XIX w.		
131	Łasin	Rynek	8	Kamienica	201	mur.	pocz. XX w.		
132	Łasin	Rynek	9	Kamienica	200	mur.	pocz. XX w.		
133	Łasin	Rynek	10-11	Dom	198, 199	mur.	XIX/XX w.		
134	Łasin	Rynek	12	Kamienica	218	mur.	k. XIX w.		
135	Łasin	Rynek	13	Kamienica	233	mur.	XIX/XX w.		
136	Łasin	Rynek	14	Kamienica	235/1	mur.	k. XIX w.		
137	Łasin	Rynek	15	Kamienica	236	mur.	k. XIX w.		
138	Łasin	Rynek	16	Kamienica	237	mur.	k. XIX w.		
139	Łasin	Rynek	17	Kamienica	238	mur.	ok. 1880 r.		
140	Łasin	Rynek	18	Kamienica	239/2	mur.	k. XIX w.		
141	Łasin	Rynek	21	Kamienica	294	mur.	4 ćw. XIX w.		
142	Łasin	Rynek	22	Kamienica	291	mur.	3 ćw. XIX w.		
143	Łasin	Rynek	23	Kamienica	289	mur.	4 ćw. XIX w.		
144	Łasin	Rynek	24	Kamienica	264	mur.	k. XIX w.		
145	Łasin	Solna	1	Kamienica	288	mur.	k. XIX w.		
146	Łasin	Solna	3	Kamienica	287	mur.	XIX/XX w.		
147	Łasin	Solna	5	Dom	286	mur.	k. XIX w.		
148	Łasin	Solna	8	Dom	254	mur.	XIX/XX w.		
149	Łasin	Solna	17	Dom	278	mur.	XIX/XX w.		
150	Łasin	Spichrzowa/Kościelna		Magazyn	310	mur.	2 poł. XIX w.		

151	Łasin	Stara		Cmentarz ewangelicki	532/1, 532/4, 532/5, 532/6, 532/8, 532/9, 532/10, 532/12, 532/13		1 poł. XIX w.		
152	Łasin	Studzienna	1	Spichlerz, ob. magazyn	306/5, 307/4	mur.	XIX/XX w.	A/85	30.05.1996 r.
153	Łasin	Studzienna/Kościelna	4g	Dom	309/3	mur.	4 ćw. XIX w.		
154	Łasin	Studzienna/Solna	5	Dom	305	mur.	pocz. XX w.		
155	Łasin	Studzienna/Solna	5	Budynek gospodarczy	286	mur.	pocz. XX w.		
156	Łasin	Wałowa	1	Dom	88	mur.	pocz. XX w.		
157	Łasin	Wąska/Podmurna 6	2	Magazyn	194/1, 195	mur.	XIX/XX w.		
158	Łasin	Wodna		Stacja pomp	736	mur.	XIX/XX w.		
159	Łasin	Wodna	10A	Dom	628/1	mur.	pocz. XX w.		
160	Łasin	Wodna	13A	Dom	638/2	mur.	4 ćw. XIX w.		
161	Łasin	Wodna	16	Dom	631	mur.	l. 20 XX w.		
162	Łasin	Wodna	18	Dom	632	mur.	k. XIX w.		
163	Łasin	Zamkowa	2	Dom	250	mur.	pocz. XX w.		
164	Łasin	Zamkowa	3	Dom	329/1	mur.	k. XIX w.		
165	Łasin	Zamkowa	7	Dom	327	mur.	k. XIX w.		
166	Łasin	Zamkowa	13	Dom	323	mur.	pocz. XX w.		
167	Łasin	Zamkowa/Solna	13	Magazyn	280	mur.	XIX/XX w.		
168	Łasin			Aleja przydrożna lipowa Łasin-Gruta	działka nr 456 (obr. 0021), działka nr 687/2 (obr. 0017), działka nr 138 (obr. 0013)				
	Nogat			Zespół dworsko-parkowy:					
169	Nogat			Teren zespołu dworsko-parkowego	działki nr 229/1, 225/2, 225/1, 225/3, 227, 230/3, 230/1, 230/2, 228, 226 oraz część działek nr: 214/1, 231/8, 231/1, 191/2, 191/3		2 poł. XIX w.	A/150 6	14.12.1989 r.
170	Nogat			Teren zespołu dworsko-parkowego - część folwarczna	211, 213/1, część działki nr 221, 214/1, 229/2		2 poł. XIX w.		
171	Nogat			Dwór	230/3, 227	mur.	ok. 1800 r.	A/150 6	14.12.1989 r.

172	Nogat			Park dworski	230/3, 229/1, 227, 225/2, 225/3, 226, 228, 230/2, 230/1, 225/1, część działek nr 214/1, 231/8, 231/1, 191/2, 191/3, 191/2, 191/3	mur.	2 poł. XIX w.	A/150 6	14.12.1989 r.
173	Nogat			Rządcówka w zespole podworskim	225/2	mur.	4 ćw. XIX w.	A/150 6	14.12.1989 r.
174	Nogat			Kuźnia (remiza) w zespole podworskim	229/1	mur.	4 ćw. XIX w.	A/150 6	14.12.1989 r.
175	Nogat			Spichlerz, stajnia i wozownia w zespole podworskim	221	mur.	2 poł. XIX w.		
176	Nogat		21	Spichlerz w zespole podworskim	211	mur.	3 ćw. XIX w.		
177	Nogat			Stodoła w zespole podworskim	211	mur.	2 poł. XIX w.		
178	Nogat			Budynek mieszkalny w zespole podworskim	213/1	mur.	k. XIX w.		
179	Nogat			Piwnica ziemna w zespole podworskim	213/1	mur.	poł. XIX w.		
180	Nogat		3	Budynek mieszkalno-gospodarczy	158	mur.	ok. 1905 r.		
181	Nogat		4	Budynek mieszkalno-gospodarczy	253/14	mur.	ok. 1905 r.		
182	Nogat		5	Budynek mieszkalny	156/1	mur.	pocz. XX w.		
183	Nogat		6	Budynek mieszkalny	152/5	mur.	pocz. XX w., roz. po 1945 r.		
184	Nogat		12	Szkoła	236/1	mur.	k. XIX w.		
185	Nogat		13	Budynek mieszkalny	65/4	mur.	pocz. XX w.		
186	Nogat		22	Strażnica przygraniczna	52/1	mur.	pocz. XX w.		
187	Nogat		37	Budynek mieszkalny	83/2	mur.	1905-06 r.		
188	Nogat		38	Budynek mieszkalny	106/1	mur.	pocz. XX w.		
189	Nogat		41	Budynek mieszkalny	109	mur.	pocz. XX w.		
190	Nogat			Cmentarz ewangelicki	96		pocz. XX w.		
192	Nowe Błonowo			Cmentarz ewangelicki	99		2 poł. XIX w.		
	Nowe Jankowice			Zespół dworsko-parkowy:					
193	Nowe Jankowice			Teren zespołu dworsko-parkowego	46/4, 46/2, część działek: 46/17 i 45		2 ćw. XIX w. - 1 ćw. XX w.	A/325	12.05.1987 r.
194	Nowe Jankowice			Dwór	46/4	mur.	ok. 1848-50 r.	A/325	12.05.1987 r.
195	Nowe Jankowice			Park dworski	46/4, część dz. 46/17		XIX/XX w.	A/325	12.05.1987 r.
196	Nowe Jankowice			Wieża ciśnień w zespole podworskim	46/4	mur.	1918 r.	A/325	12.05.1987 r.

197	Nowe Jankowice			Gołębnik w zespole podworskim	46/4	mur.	k. XIX w.	A/325	12.05.1987 r.
198	Nowe Jankowice		16	Oficyna w zespole podworskim	46/2	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
199	Nowe Jankowice			Spichlerz (3) w zespole podworskim	46/4	mur.	1840-45 r.		
200	Nowe Jankowice		15	Rządcówka (4) w zespole podworskim	46/11	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
201	Nowe Jankowice			Stajnia, spichlerz (6) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., 1909 r., ok. 1918 r.		
202	Nowe Jankowice			Obora (8) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., 1909 r., ok. 1918 r.		
203	Nowe Jankowice			Stodoła (9) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., 1909 r., ok. 1918 r.		
204	Nowe Jankowice			Stajnia koni wyjazdowych z częścią mieszkalną (13) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
205	Nowe Jankowice			Budynek wagi (14) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
206	Nowe Jankowice			Garaż maszyn rolniczych (17) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
207	Nowe Jankowice			Kuźnia, warsztat, magazyn (18) w zespole podworskim	46/4	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
208	Nowe Jankowice		11	Czworak w zespole podworskim	13/11	mur.	po 1900 r.		
209	Nowe Jankowice		12	Czworak w zespole podworskim	13/12	mur.	po 1900 r.		
210	Nowe Jankowice		14	Dom robotników folwarcznych w zespole podworskim	46/9	mur.	1848-50 r., po 1909 r., ok. 1918 r.		
211	Nowe Jankowice			Cmentarz rodowy z aleją lipową, ewangelicki	45		poł. XIX w.		
	Nowe Jankowice - Klarnów			Zespół folwarczny:					
212	Nowe Jankowice - Klarnów			Teren zespołu folwarcznego	8/1		XIX w.		
213	Nowe Jankowice - Klarnów		28	Budynek mieszkalny w zespole podworskim	8/1	mur.	po 1945 r.		
214	Nowe Jankowice - Klarnów			Budynek inwentarski w zespole podworskim	8/1	mur.	1865 r.		
215	Nowe Jankowice - Klarnów			Obora i stodoła w zespole podworskim	8/1	mur.	2 poł. XIX w., przeb. po 1945 r.		
216	Nowe Mosty		7	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	96/3	mur.	przed 1908 r.		
217	Nowe Mosty		45	Szkoła	4/7	mur.	1885 r.		
218	Nowe Mosty			Cmentarz ewangelicki	117		2 poł. XIX w.		

219	Nowe Mosty			Cmentarz ewangelicki	139		pocz. XX w.		
220	Nowe Mosty			Cmentarz ewangelicki	231		2 poł. XIX w.		
	Pleszewo			Zespół dworsko-parkowy:					
220	Pleszewo			Dwór	60/29	mur.	pocz. XX w.		
221	Pleszewo			Park dworski	60/29, 60/30, 63		XIX w.		
222	Pleszewo			Stodoła w zespole podworskim	60/28	drew.	pocz. XX w.		
223	Pleszewo		32	Sześciorek z oborą w zespole podworskim	73	mur.	1 cw. XIX w.		
224	Pleszewo		34	Spichlerz w zespole podworskim	71, 72	mur.	1 cw. XIX w.		
225	Pleszewo		8	Mleczarnia, ob. budynek mieszkalno-usługowy	46	mur.	k. XIX w.		
226	Pleszewo		10	Budynek mieszkalny PKP	55	mur.	k. XIX w.		
227	Pleszewo		11	Dworzec PKP	55	mur.	k. XIX w.		
228	Pleszewo		12	Budynek mieszkalny PKP	55	mur.	k. XIX w.		
229	Pleszewo		14	Pocztą	89	mur.	pocz. XX w.		
230	Pleszewo		15	Budynek mieszkalny	90/2	mur.	pocz. XX w.		
231	Pleszewo		26	Budynek mieszkalny	106/1	mur.	pocz. XX w.		
232	Pleszewo		27	Budynek mieszkalny	107	mur.	pocz. XX w.		
233	Pleszewo		36	Szkoła	63	mur.	k. XIX w.		
234	Pleszewo		45	Budynek mieszkalny	205	mur.	pocz. XX w.		
235	Pleszewo			Cmentarz ewangelicki	109		XIX/XX w.		
236	Pleszewo			Cmentarz choleryczny	191		2 poł. XIX w.		
237	Pleszewo			Aleja przydrożna lipowo-klonowo-jaworowo-jesionowa Pleszewo-Goczałki	działka nr 134 (obr. 0010), działka nr 51 (obr. 0001)		2 poł. XIX w./pocz. XX w.		
	Przesławice			Zespół dworsko-parkowy:					
238	Przesławice		23	Dwór	68/3	mur.	4 ćw. XIX w.		
239	Przesławice			Park dworski	68/3		XIX/XX w.	A/633	24.04.1987 r.
240	Przesławice			Kuźnia w zespole podworskim	36/1		4 ćw. XIX w.		
241	Przesławice		4	Budynek mieszkalny-poniatówka	127/9	drew.	1. 30 XX w.		
242	Przesławice		5	Budynek mieszkalny-poniatówka	126/1	drew.	1. 30 XX w.		
243	Przesławice		6	Budynek mieszkalny-poniatówka	133	drew.	1. 30 XX w.		
244	Przesławice		15	Budynek mieszkalny	104	mur.	k. XIX w.		
245	Przesławice		17	Budynek mieszkalny	102	mur.	1872 r.		
246	Przesławice		18	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	101/2	mur.	1879 r.		
247	Przesławice		48	Budynek mieszkalny	15/5	mur.	pocz. XX w.		
248	Słupski Młyn			Leśniczówka	3236/1	mur.	pocz. XX w.		

249	Stare Błonowo		15	Budynek mieszkalny	83	mur.	pocz. XX w.		
250	Stare Błonowo		18	Szkoła	86/1	mur.	k. XIX w.		
251	Stare Błonowo		18	Budynek gospodarczy przy szkole	86/1	mur.	k. XIX w.		
252	Stare Błonowo		36	Budynek mieszkalny	13/6	mur.	pocz. XX w.		
253	Stare Błonowo			Cmentarz ewangelicki	44		2 poł. XIX w.		
254	Stare Błonowo			Cmentarz ewangelicki	53		2 poł. XIX w.		
255	Strzelce		31	Budynek mieszkalny	15	mur.	k. XIX w.		
256	Strzelce		32	Budynek mieszkalny	1	mur.	XIX/XX w.		
257	Strzelce		33	Budynek mieszkalny	5/4	mur.	pocz. XX w.		
258	Strzelce		36	Budynek mieszkalny	8	mur.	pocz. XX w.		
259	Strzelce			Cmentarz parafialny	10/2, 10/3		1922 r.		
260	Szczepanki			Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca	295	mur.	1 poł. XIV w., odn. 1609-10 r.	A/358	13.07.1936 r.
261	Szczepanki			Cmentarz przykościelny	294, 295, 324		XIX w.		
262	Szczepanki			Cmentarz parafialny	301		1946 r.		
	Szczepanki			Założenie dworsko-parkowe					
263	Szczepanki			Teren zespołu dworsko-parkowego	105, 98/2, 101/3, 101/1, 101/2, 191/2, część działek nr: 98/3, 100/2, 99/2, 98/1, 97/1, 102, 97/1		XIX/XX w.		
264	Szczepanki			Park dworski	105, 98/2, 101/3, 101/1, 101/2, część działek nr: 98/3, 100/2, 99/2, 98/1, 97/1		XIX/XX w.		
265	Szczepanki			Dwór w zespole pofolwarcznym	99/2, 101/1, 100/2, 101/2	mur.	1927 r.		
266	Szczepanki			Obora w zespole pofolwarcznym	100/2	mur.	ok. 1927 r.		
267	Szczepanki		19	Szkoła	97/1	mur.	k. XIX w.		
268	Szczepanki		29	Plebania	235	mur.	k. XIX w.		
269	Szczepanki		35	Szkoła	255/2	mur.	pocz. XX w.		
270	Szczepanki-Hermanowo		47	Budynek mieszkalny	183/15, 183/26	mur.	1912 r.		
271	Szonowo Królewskie			Cmentarz rodowy	298		2 poł. XIX w.		
	Szonowo Szlacheckie			Założenie dworsko-parkowe					

272	Szonowo Szlacheckie			Teren zespołu dworsko-parkowego	działki nr: 235/3, 235/15 część działek nr 235/18, 235/8, 235/4, 235/14, 235/22		2 poł. XIX w.		
273	Szonowo Szlacheckie			Park dworski	działki nr: 235/3, część działki nr 235/18		XIX w.		
274	Szonowo Szlacheckie			Dwór (oficyna I)	235/3	mur.	po 1872 r.		
275	Szonowo Szlacheckie			Oficyna (2) w zespole podworskim	235/3	mur.	k. XIX w.		
276	Szonowo Szlacheckie			Spichlerz w zespole podworskim	235/14	mur.	2 poł. XIX w.		
277	Szonowo Szlacheckie		17	Czworak (4) w zespole podworskim	231/2, 231/5	mur.	2 poł. XIX w.		
278	Szonowo Szlacheckie		2	Budynek mieszkalny - poniatówka	196/1	drewn.	1. 30 XX w.		
279	Szonowo Szlacheckie		3	Budynek mieszkalny - poniatówka	175/6	drewn.	1. 30 XX w.		
280	Szonowo Szlacheckie		7	Budynek mieszkalny - poniatówka	177/7	drewn.	1. 30 XX w.		
281	Szonowo Szlacheckie		12	Budynek mieszkalny - poniatówka	212/1	drewn.	1. 30 XX w.		
282	Szonowo Szlacheckie		61	Budynek mieszkalny	41	mur.	k. XIX w.		
283	Szonowo Szlacheckie			Cmentarz katolicki	39		XVII w.		
284	Szynwałd			Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP	90/2	mur.	1 poł. XIV w., kaplica 1587 r.	A/357	13.07.1936 r.
285	Szynwałd			Cmentarz przykościelny	90/2		XIV w.		
	Szynwałd			Zespół dworsko-parkowy:					
286	Szynwałd			Teren zespołu dworsko-parkowego	136/12, 137/1, 138/1, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 136/11, 136/8, 136/9, 136/10, część działek nr 129, 140/4		2 poł. XIX w.		
287	Szynwałd			Park dworski	136/12, 137/1, 138/1, część działki nr 140/4		2 poł. XIX w.		
288	Szynwałd			Dwór	136/12	mur.	2 poł. XIX w.		
289	Szynwałd			Stajnia w zespole podworskim	129	mur.	2 poł. XIX w.		
290	Szynwałd			Stodoła w zespole podworskim	129	mur.	2 poł. XIX w.		

291	Szynwałd		1	Szkoła	92/2	mur.	k. XIX w.		
292	Szynwałd		1	Budynek gospodarczy przy szkole i toaleta	92/2	mur.	k. XIX w.		
293	Szynwałd		3	Zagroda/gajówka	149/2	mur.	ok. 1919 r.		
294	Szynwałd		4	Zagroda/pocza	151	mur.	ok. 1919 r.		
295	Szynwałd		12	Budynek mieszkalny	103/1	mur.	1911 r.		
296	Szynwałd		12	Budynek gospodarczy	103/1	mur.	ok. 1911 r.		
297	Szynwałd		22	Budynek mieszkalny	230	mur.	1911 r.		
298	Szynwałd		27	Budynek mieszkalny	241	mur.	k. XIX w.		
299	Szynwałd		32	Budynek mieszkalny	204/1	mur.	pocz. XX w.		
300	Szynwałd		36	Budynek mieszkalny	189/2	mur.	k. XIX w.		
301	Szynwałd		38	Budynek mieszkalny	171	mur.	pocz. XX w.		
302	Szynwałd		39	Budynek mieszkalny	190	mur.	1910-12 r.		
303	Szynwałd		41	Budynek mieszkalny	193	mur.	pocz. XX w.		
304	Szynwałd		42	Budynek mieszkalny	196	mur.	pocz. XX w.		
305	Szynwałd		53	Budynek mieszkalny	125	mur.	pocz. XX w.		
306	Szynwałd		54	Budynek mieszkalny	79	mur.	pocz. XX w.		
307	Szynwałd		56	Budynek mieszkalny	69/2	mur.	pocz. XX w.		
308	Szynwałd		57	Budynek mieszkalny	62/1, 63	mur.	pocz. XX w.		
309	Szynwałd		69	Karczma	80	mur.	k. XIX w.		
310	Szynwałd		69	Budynek gospodarczy przy karczmie	80	mur.	k. XIX w.		
311	Szynwałd		70	Plebania	89/2	mur.	k. XIX w.		
312	Szynwałd		70	Budynek gospodarczy przy plebani	89/2	mur.	k. XIX w.		
313	Szynwałd		71	Organistówka	90/2	mur.	k. XIX w.		
314	Szynwałd		77	Budynek mieszkalny/Dom pracowników plebani	91	mur.	1909 r.		
315	Szynwałd			Cmentarz ewangelicki	243		1 poł. XIX w.		
316	Szynwałdzik		15	Dwór	232, 233/4	mur.	ok. poł. XIX w.		
317	Święte			Kościół parafialny pw. Św. Barbary	21	drewn.	1 poł. XVIII w.	A/413	05.08.1961 r.
318	Święte			Dzwonnica przykościelna	21	drewn.	1 poł. XVIII w.		
319	Święte			Cmentarz przykościelny, parafialny	21		XV w.- 1 poł. XVIII w.		
	Święte			Zespół dworsko-parkowy:					
320	Święte			Dwór	7/3	mur.	2 poł. XVIII-XX w.	A/150 5	28.03.1990 r.
321	Święte			Park dworski	7/3, część działki 7/49		pocz. XX w.	A/150 5	24.04.1987 r.
322	Święte			Cmentarz rodowy	7/3		pocz. XX w.		

323	Święte		12	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	7/13	mur.	pocz. XX w.		
324	Wybudowanie Łasińskie		7	Budynek mieszkalny	226/4	mur.	pocz. XX w.		
325	Wybudowanie Łasińskie		11	Budynek mieszkalny	134/3	mur.	pocz. XX w.		
326	Wybudowanie Łasińskie		30	Budynek mieszkalny	274	mur.	pocz. XX w.		
327	Wybudowanie Łasińskie		33	Budynek mieszkalny	268/2	mur.	pocz. XX w.		
328	Wybudowanie Łasińskie		77	Mleczarnia	76, 77	mur.	ok. 1902 r.		
329	Wybudowanie Łasińskie			Hydrofornia w zespole mleczarni	76, 77	mur.	pocz. XX w.		
	Wydrzno			Zespół dworsko-parkowy:					
330	Wydrzno			Dwór	114/1	mur.	1861-62 r.		
331	Wydrzno			Park dworski i część terenu podwórza gospodarczego	113/1, 114/1		poł. XIX w.	A/56	15.07.1997 r.
332	Wydrzno			Czworak z zespołu podworskiego	113/19	mur.	k. XIX w.		
333	Wydrzno		11	Szkoła	20/1	mur.	1906 r.		
334	Wydrzno			Cmentarz ewangelicki	14		2 poł. XIX w.		
335	Wydrzno/ Gordanowo			Teren zespołu podworskiego	171/2, 170/2, 170/1		2 poł. XIX w.		
336	Wydrzno /Gordanowo		37	Budynek mieszkalny w zespole podworskim	170/2, 171/2	mur.	2 poł. XIX w.		
337	Wydrzno/ Gordanowo		37	Budynek inwentarski w zespole podworskim	170/2, 171/2	mur.	2 poł. XIX w.		
	Zawda			Zespół pałacowo-parkowy:					
338	Zawda			Teren zespołu podworskiego	52/6, 52/5, 52/7, 52/8, 52/1, 52/3, część działki nr 51		XIX w.		
339	Zawda			Dwór z oficynami	52/5	mur.	1 poł. XIX w., oficyny 2 poł. XIX w.		
340	Zawda			Park dworski	52/8, 52/1, część działek nr: 52/5, 52/6, 51		XIX w.		
341	Zawda			Czworak w zespole podworskim	47/7	mur.	1 poł. XIX w.		
342	Zawda		4	Dwojak w zespole podworskim	81	mur.	po 1920 r.		
343	Zawda		5	Dwojak w zespole podworskim	80/5	mur.	po 1920 r.		
344	Zawda		14	Strażnica przygraniczna/szkoła	16	mur.	ok. 1906 r.		
345	Zawda		35	Budynek mieszkalny - poniatówka	117/10	drewn.	l. 30 XX w.		
346	Zawda		36	Budynek mieszkalny - poniatówka	116/2	drewn.	l. 30 XX w.		
347	Zawda		37	Budynek mieszkalny - poniatówka	61/6	drewn.	l. 30 XX w.		

348	Zawda			Cmentarz ewangelicki	4		2 poł. XIX w.		
349	Zawdzka Wola		20	Budynek mieszkalny	35		pocz. XX w.		
350	Zawdzka Wola		30	Zajazd, ob. sklep, świetlica wiejska	15		ok. 1900 r.		
351	Zawdzka Wola		32	Budynek mieszkalny	68/2		pocz. XX w.		
352	Zawdzka Wola		33	Szkoła	78		k. XIX w.		
353	Zawdzka Wola		33	Budynek gospodarczy przy szkole I	78		k. XIX w.		
354	Zawdzka Wola		33	Budynek gospodarczy przy szkole II	78		k. XIX w.		
355	Zawdzka Wola		37	Dworzec PKP	112		k. XIX w.		
356	Zawdzka Wola		37/1	Budynek mieszkalny PKP	19		k. XIX w.		
357	Zawdzka Wola			Cmentarz parafialny	38		2 poł. XIX w.		

Tabela 3. Stanowiska archeologiczne występujące na terenie Miasta i Gminy Łasin.

Lp	Miejscowość	Nr st. w miejsc.	Nr st. na obszarze	Nr obszaru AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Nr rejestru zabytków
1	Goczałki	9	7	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada		epoka kamienia pradzieje PŚ	
2	Goczałki	10	8	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		WŚ PŚ	
3	Goczałki	1	148	30-49	śląd osadnictwa		czasy nowożytne	
4	Goczałki	2	149	30-49	osada		PŚ	
5	Goczałki	3	156	30-49	osada		PŚ	
6	Goczałki	4	157	30-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	KPL	neolit PŚ	
7	Goczałki	5	162	30-49	śląd osadnictwa		OR	
8	Goczałki	6	169	30-49	śląd osadnictwa		neolit	
9	Goczałki	7	170	30-49	śląd osadnictwa		pradzieje	
10	Goczałki	8	171	30-49	osada		czasy nowożytne	
11	Jakubkowo	23	54	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada		Ha-La wczesne średniowiecze IX w. późne średniowiecze XIV-XV w.	
12	Jakubkowo	1	55	29-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
13	Jakubkowo	2	56	29-48	śląd osadnictwa osada		Ha-La późne średniowiecze XIV w.	
14	Jakubkowo	3	117	29-48	śląd osadnictwa		XIII-XIV w.	
15	Jakubkowo	4	10	30-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
16	Jakubkowo	5	11	30-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	

17	Jakubkowo	6	22	30-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
18	Jakubkowo	7	23	30-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII w. późne średniowiecze XIV w.	
19	Jakubkowo	8	24	30-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
20	Jakubkowo	9	25	30-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
21	Jakubkowo	10	26	30-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
22	Jakubkowo	11	27	30-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze X-XIII w. późne średniowiecze XV w.	
23	Jakubkowo	12	28	30-48	śląd osadnictwa osada		Ha-La wczesne średniowiecze X-XIII w.	
24	Jakubkowo	13	29	30-48	śląd osadnictwa obozowisko śląd osadnictwa	KCWR? KPL	pradzieje	
25	Jakubkowo	14	30	30-48	śląd osadnictwa	KCWR		
26	Jakubkowo	15	31	30-48	śląd osadnictwa		pradzieje	
27	Jakubkowo	16	32	30-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	KPL	pradzieje	
28	Jakubkowo	17	33	30-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
29	Jakubkowo	18	54	30-48	osada		OR	
30	Jakubkowo	19	55	30-48	śląd osadnictwa		OR	
31	Jakubkowo	20	77	30-48	obozowisko osada		schyłkowy neolit Ha-La	
32	Jakubkowo	21	78	30-48	śląd osadnictwa osada		neolit Ha-La	
33	Jakubkowo	22	79	30-48	śląd osadnictwa		neolit	
34	Jankowice		145	29-48			neolit	
35	Jankowice		146	29-48			neolit	
36	Kozłowo	1	1	29-49	punkt osadniczy		czasy nowożytnie	
37	Kozłowo	2	5	29-49	śląd osadnictwa		czasy nowożytnie	
38	Kozłowo	3	6	29-49	punkt osadniczy		czasy nowożytnie	
39	Kozłowo	4	19	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		epoka kamienia PŚ	
40	Łasin	1	1	29-48	osada osada osada	łużycka	Ha X-XIII w. XIV w.	
41	Łasin	2	2	29-48	osada osada osada osada osada	KPL KAK KCSZ łużycka wcz. średn.	Ha	

					osada	póź. średn.		
42	Łasin	3	3	29-48	osada		wczesne średniowiecze X-XIII w.	
43	Łasin	4	47	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze X-XIII w. późne średniowiecze XIV w.	
44	Łasin	5	48	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
45	Łasin	6	49	29-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze - 1 poł. XIII w.	
46	Łasin	7	50	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
47	Łasin	8	51	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze późne średniowiecze XIV-XV w.	
48	Łasin	9	52	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada		Ha-La OR późne średniowiecze XIV-XV w.	
49	Łasin	10	53	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze 1 poł. XIII w. późne średniowiecze XIV-XV w.	
50	Łasin	11	57	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
51	Łasin	12	58	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
52	Łasin	13	91	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
53	Łasin	14	92	29-48	miasto		późne średniowiecze XIII-XV w.	
54	Łasin	15	112	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
55	Łasin	16	113	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
56	Łasin	17	129	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
57	Łasin	18	131	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
58	Łasin		147	29-48			neolit	
59	Łasin		148	29-48			neolit	
60	Łasin		149	29-48			neolit	
61	Łasin		150	29-48	cmentarzysko	łużycka	Ha	
62	Łasin		151	29-48	cmentarzysko		wczesne średniowiecze	
63	Łasin		152	29-48			wczesne średniowiecze	
64	Łasin		153	29-48	śląd osadnictwa		neolit	
65	Łasin		154	29-48	śląd osadnictwa		neolit	
66	Łasin	22	161	29-48	?		?	
67	Nogat	2	49	28-47	osada	kultura późnego średniowiecza		

68	Nogat	3	50	28-47	osada		Ha-La	
69	Nogat	4	51	28-47	osada	kultura wczesnego średniowiecza	X-XIII w.	
70	Nogat	5	52	28-47	osada	kultura późnego średniowiecza		
71	Nogat	1	1	28-48	osada		PŚ-NŻ	C/52 z dnia 09.12.1965 r.
72	Nogat	6	4	28-48	osada	PŚ		
73	Nogat	7	5	28-48	śląd osadn.	SCHN		
74	Nogat	8	6	28-48	osada	PŚ		
75	Nogat	9	7	28-48	śląd osadn.		pradzieje	
76	Nogat	10	8	28-48	osada		Ha-La	
77	Nogat	11	9	28-48	śląd osadn.		pradzieje	
78	Nogat	12	10	28-48	osada śląd osadn.		SCHN Ha-La	
79	Nogat	13	11	28-48	osada		Ha-La	
80	Nogat	14	12	28-48	osada osada osada		SCHN Ha-La OR	
81	Nogat	15	13	28-48	osada osada osada		SCHN Ha-La OR	
82	Nogat	16	14	28-48	śląd osadn. śląd osadn.	PŚ	Ha-La	
83	Nogat	17	15	28-48	śląd os. osada	PŚ	SCHN	
84	Nogat	18	16	28-48	śląd os. osada	PŚ	HA-La	
85	Nogat	19	17	28-48	osada osada	PS	HA-La	
86	Nogat	20	18	28-48	osada	PŚ		
87	Nogat	21	19	28-48	osada	PŚ		
88	Nogat	22	20	28-48	śląd osadn. osada	PŚ	pradzieje	
89	Nogat	23	21	28-48	śląd os. osada	WŚ PS-NŻ		
90	Nogat	24	22	28-48	osada	PŚ-NŻ		
91	Nogat	25	23	28-48	osada	PŚ		
92	Nogat	26	24	28-48	śląd os. śląd os.	WŚ PŚ		

93	Nogat	27	25	28-48	osada	PŚ-NŻ		
94	Nogat	28	26	28-48	śląd os.		Ha-La	
95	Nogat	29	27	28-48	śląd os. śląd os.	PŚ	SCHN	
96	Nogat	30	28	28-48	śląd os. śląd os.	WŚ PŚ		
97	Nogat	31	29	28-48	śląd os.		pradzieje	
98	Nogat	32	30	28-48	śląd os.		pradzieje	
99	Nogat	33	35	28-48	śląd os.		pradzieje	
100	Nogat	34	47	28-48	śląd osad.	KPL		
101	Nogat	35	48	28-48	obozowisko		SCHN	
102	Nogat	36	49	28-48	śląd os.		pradzieje	
103	Nogat	37	50	28-48	śląd os.		pradzieje	
104	Nogat	38	51	28-48	osada	PŚ-NŻ		
105	Nogat		133	28-48	osada	WŚ		
106	Nogat		134	28-48	znalezisko luźne		neolit	
107	Nogat		135	28-48	znalezisko luźne		neolit	
108	Nogat		136	28-48	cmentarzysko	KŁ	HA	
109	Nowe Błonowo	2	19	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
110	Nowe Błonowo	3	20	29-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		Ha-La późne średniowiecze	
111	Nowe Błonowo	4	21	29-47	śląd osadnictwa		OR	
112	Nowe Błonowo	5	22	29-47	osada		OR	
113	Nowe Błonowo	6	23	29-47	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit OR	
114	Nowe Błonowo	7	26	29-47	śląd osadnictwa		pradzieje	
115	Nowe Błonowo	8	27	29-47	śląd osadnictwa		pradzieje	
116	Nowe Błonowo	9	28	29-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
117	Nowe Błonowo	10	60	29-47	osada		wczesne średniowiecze VIII-IX w.	
118	Nowe Błonowo	11	61	29-47	osada		OR	
119	Nowe Błonowo	12	62	29-47	osada osada		IO EB Ha-La	
120	Nowe Błonowo	13	63	29-47	osada osada osada osada		schyłkowy neolit Ha-La OR późne średniowiecze	
121	Nowe Błonowo	14	66	29-47	śląd osadnictwa		pradzieje	
122	Nowe Błonowo	1	137	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
123	Nowe Jankowice	11	124	28-48	osada		Ha-La	

124	Nowe Jankowice	12	125	28-48	śląd os.		pradzieje	
125	Nowe Jankowice	1	69	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
126	Nowe Jankowice	2	74	29-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII w.	
127	Nowe Jankowice	3	75	29-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII w.	
128	Nowe Jankowice	4	76	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
129	Nowe Jankowice	5	77	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
130	Nowe Jankowice	6	78	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
131	Nowe Jankowice	7	82	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
132	Nowe Jankowice	8	84	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
133	Nowe Jankowice	9	85	29-48	śląd osadnictwa osada		OR późne średniowiecze XIV w.	
134	Nowe Jankowice	10	95	29-48	osada		późne średniowiecze	
135	Nowe Mosty	2	3	29-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
136	Nowe Mosty	3	4	29-47	śląd osadnictwa		schyłkowy neolit	
137	Nowe Mosty	4	5	29-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		schyłkowy neolit Ha-La	
138	Nowe Mosty	5	6	29-47	osada osada	KAK	Ha-La	
139	Nowe Mosty	6	7	29-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
140	Nowe Mosty	7	8	29-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
141	Nowe Mosty	8	13	29-47	śląd osadnictwa		epoka kamienia	
142	Nowe Mosty	9	14	29-47	obozowisko		schyłkowy neolit	
143	Nowe Mosty	10	29	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
144	Nowe Mosty	11	30	29-47	osada		neolit	
145	Nowe Mosty	12	31	29-47	osada osada	KAK	Ha-La	
146	Nowe Mosty	13	32	29-47	śląd osadnictwa		OR	
147	Nowe Mosty	14	33	29-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		schyłkowy neolit? OR	
148	Nowe Mosty	15	34	29-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		EK Ha-La	
149	Nowe Mosty	16	35	29-47	obozowisko		schyłkowy neolit	
150	Nowe Mosty	17	50	29-47	osada	KAK		
151	Nowe Mosty	18	51	29-47	obozowisko	KAK		
152	Nowe Mosty	19	53	29-47	śląd osadnictwa	KCWR?		
153	Nowe Mosty	20	54	29-47	śląd osadnictwa		EK	
154	Nowe Mosty	21	90	29-47	śląd osadnictwa		schyłkowy neolit	
155	Nowe Mosty	22	91	29-47	obozowisko		IO EB	
156	Nowe Mosty	23	92	29-47	śląd osadnictwa		EK	

157	Nowe Mosty	24	93	29-47	śląd osadnictwa		EK	
158	Nowe Mosty	25	94	29-47	śląd osadnictwa		pradzieje	
159	Nowe Mosty	26	95	29-47	śląd osadnictwa		EK	
160	Nowe Mosty	27	96	29-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
161	Nowe Mosty	28	97	29-47	śląd osadnictwa		pradzieje	
162	Nowe Mosty	1	211	30-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
163	Pleszewo	1	93	29-48	osada		późne średniowiecze	
164	Pleszewo	2	94	29-48	śląd osadnictwa		EK	
165	Pleszewo	3	3	29-49	śląd osadnictwa		pradzieje	
166	Pleszewo	4	4	29-49	śląd osadnictwa		PŚ	
167	Pleszewo	5	10	29-49	punkt osadniczy		czasy nowożytne	
168	Pleszewo	6	20	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		Ha-La czasy nowożytne	
169	Pleszewo	7	21	29-49	śląd osadnictwa		pradzieje	
170	Przesławice	1	69	30-48	osada		Ha-La	
171	Przesławice	2	70	30-48	śląd osadnictwa	KPL		
172	Przesławice	3	71	30-48	śląd osadnictwa osada	KPL	OR	
173	Przesławice	4	72	30-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
174	Przesławice	5	73	30-48	osada śląd osadnictwa		Ha-La pradzieje	
175	Przesławice	6	74	30-48	śląd osadnictwa		pradzieje	
176	Przesławice	7	75	30-48	śląd osadnictwa		EK	
177	Przesławice	8	76	30-48	osada śląd osadnictwa		OR pradzieje	
178	Przesławice	9	82	30-48	śląd osadnictwa		neolit	
179	Przesławice	10	83	30-48	osada obozowisko osada osada	KCWR KPL	OR wczesne średniowiecze	
180	Przesławice	11	84	30-48	osada		OR	
181	Przesławice	12	85	30-48	śląd osadnictwa osada osada		EK Ha-La OR	
182	Przesławice	13	86	30-48	śląd osadnictwa		OR	
183	Przesławice	14	87	30-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
184	Przesławice	16	92	30-48	śląd osadnictwa		OR	
185	Przesławice	17	93	30-48	osada		OR	
186	Przesławice	18	94	30-48	osada osada		schyłkowy neolit Ha-La	

187	Przesławice	19	95	30-48	osada osada	KPL	OR	
188	Przesławice	20	110	30-48	śląd osadnictwa		pradzieje	
189	Przesławice	21	111	30-48	śląd osadnictwa osada		pradzieje późne średniowiecze XIV w.	
190	Przesławice	22	112	30-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
191	Przesławice	23	113	30-48	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit OR	
192	Przesławice	24	114	30-48	śląd osadnictwa		OR	
193	Przesławice	25	115	30-48	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa		schyłkowy neolit OR pradzieje	
194	Stare Błonowo	9	36	28-48	osada	PŚ		
195	Stare Błonowo	10	37	28-48	śląd os.	PŚ		
196	Stare Błonowo	11	38	28-48	osada osada	WŚ PŚ		
197	Stare Błonowo	12	41	28-48	osada	PŚ		
198	Stare Błonowo	1	105	29-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
199	Stare Błonowo	2	106	29-48	śląd osadnictwa		OR	
200	Stare Błonowo	3	107	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
201	Stare Błonowo	4	108	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
202	Stare Błonowo	5	109	29-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
203	Stare Błonowo	6	110	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
204	Stare Błonowo	7	135	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
205	Stare Błonowo	8	136	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
206	Stare Jankowice	1	30	29-48	osada śląd osadnictwa		Ha-La OR	
207	Stare Jankowice	2	59	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada		OR wczesne średniowiecze XII/XIII w. późne średniowiecze XIV w.	
208	Stare Jankowice	3	60	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
209	Stare Jankowice	4	61	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
210	Stare Jankowice	5	63	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
211	Stare Jankowice	6	64	29-48	śląd osadnictwa osada osada		EK OR wczesne średniowiecze X-XIII w.	
212	Stare Jankowice	7	65	29-48	śląd osadnictwa	KAK		
213	Stare Jankowice	8	66	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
214	Stare Jankowice	9	67	29-48	osada		wczesne średniowiecze XII/XIII w.	

					osada		późne średniowiecze XIV w.	
215	Stare Jankowice	10	68	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
216	Stare Jankowice	11	70	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
217	Stare Jankowice	12	71	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
218	Stare Jankowice	13	72	29-48	śląd osadnictwa		schyłkowy neolit	
219	Stare Jankowice	14	73	29-48	śląd osadnictwa		Ha-La ?	
220	Stare Jankowice	15	79	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
221	Stare Jankowice	16	80	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
222	Stare Jankowice	17	81	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
223	Stare Jankowice	18	83	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
224	Stare Jankowice	19	86	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
225	Stare Jankowice	20	87	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
226	Szczepanki	5	15	29-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		Ha-La późne średniowiecze	
227	Szczepanki	6	36	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze- XIV-XV w.	
228	Szczepanki	7	37	29-47	obozowisko	KAK		
229	Szczepanki	8	38	29-47	śląd osadnictwa osada		pradzieje późne średniowiecze XIV-XV w.	
230	Szczepanki	9	40	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
231	Szczepanki	10	41	29-47	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
232	Szczepanki	11	42	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
233	Szczepanki	12	43	29-47	obozowisko		EK	
234	Szczepanki	13	44	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
235	Szczepanki	14	45	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
236	Szczepanki	15	46	29-47	śląd osadnictwa	KPL		
237	Szczepanki	16	47	29-47	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
238	Szczepanki	17	48	29-47	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
239	Szczepanki	18	49	29-47	osada osada	KAK	późne średniowiecze	
240	Szczepanki	19	52	29-47	śląd osadnictwa osada	KAK	OR	
241	Szczepanki	40	121	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
242	Szczepanki	1	123	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	grobow kloszowych	La późne średniowiecze	
243	Szczepanki	2	124	29-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
244	Szczepanki	3	125	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
245	Szczepanki	4	126	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
246	Szczepanki	25	210	30-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		? Ha-La	

					osada		XIV w.	
247	Szczepanki	26	212	30-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
248	Szczepanki	20	12	30-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
249	Szczepanki	21	13	30-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
250	Szczepanki	22	14	30-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
251	Szczepanki	23	56	30-48	śląd osadnictwa		pradzieje	
252	Szczepanki	24	57	30-48	osada		OR	
253	Szczepanki	25	58	30-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	KPL	pradzieje	
254	Szczepanki	26	59	30-48	śląd osadnictwa		pradzieje	
255	Szczepanki	27	60	30-48	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit późne średniowiecze	
256	Szczepanki	28	61	30-48	osada		OR	
257	Szczepanki	29	62	30-48	śląd osadnictwa		OR	
258	Szczepanki	30	63	30-48	śląd osadnictwa		OR	
259	Szczepanki	31	64	30-48	osada		Ha-La	
260	Szczepanki	32	65	30-48	osada		Ha-La	
261	Szczepanki	33	66	30-48	osada		Ha-La	
262	Szczepanki	34	67	30-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
263	Szczepanki	35	68	30-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
264	Szonowo	26	9	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa		OR WŚ PŚ	
265	Szonowo	21	45	30-48	osada osada		OR późne średniowiecze XIV-XV w.	
266	Szonowo	22	46	30-48	osada		OR	
267	Szonowo	23	47	30-48	śląd osadnictwa		OR	
268	Szonowo	24	48	30-48	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze X-XIII w.	
269	Szonowo	25	49	30-48	osada		Ha-La	
270	Szonowo Szlacheckie	15	28	29-48	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit Ha-La	
271	Szonowo Szlacheckie	2	29	29-48	śląd osadnictwa		OR	
272	Szonowo Szlacheckie	3	35	29-48	śląd osadnictwa		pradzieje	
273	Szonowo Szlacheckie	4	36	29-48	śląd osadnictwa	KAK		
274	Szonowo Szlacheckie	5	37	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
275	Szonowo Szlacheckie	6	38	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		EK OR	
276	Szonowo Szlacheckie	7	39	29-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
277	Szonowo Szlacheckie	8	40	29-48	śląd osadnictwa		EK	

					śląd osadnictwa		OR	
278	Szonowo Szlacheckie	9	41	29-48	śląd osadnictwa		OR	
279	Szonowo Szlacheckie	10	42	29-48	śląd osadnictwa osada		OR późne średniowiecze XIV w.	
280	Szonowo Szlacheckie	11	43	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV .	
281	Szonowo Szlacheckie	12	44	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
282	Szonowo Szlacheckie	13	45	29-48	śląd osadnictwa		schyłkowy neolit	
283	Szonowo Szlacheckie	14	46	29-48	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit późne średniowiecze XIV w.	
284	Szonowo Szlacheckie	16	96	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w. późne średniowiecze	
285	Szonowo Szlacheckie	17	97	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w. późne średniowiecze	
286	Szonowo Szlacheckie	18	98	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
287	Szonowo Szlacheckie	19	99	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w. późne średniowiecze	
288	Szonowo Szlacheckie	20	100	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
289	Szonowo Szlacheckie	1	144	29-48	osada		późne średniowiecze	
290	Szynwałd	2	2	28-48	grodzisko	WŚ		C/2 z dnia 21.08.1929 r.
291	Szynwałd	1	3	28-48	osada osada osada osada osada osada	KPL KAK KCG-D łużycka WŚ PŚ		
292	Szynwałd	3	31	28-48	osada		Ha-La	
293	Szynwałd	4	32	28-48	śląd os.		Ha-La	
294	Szynwałd	5	33	28-48	śląd os.		pradzieje	
295	Szynwałd	6	34	28-48	obozowisko		Ha-La	
296	Szynwałd	7	56	28-48	śląd osad.	ep. kamienia		
297	Szynwałd	8	57	28-48	osada	PŚ		
298	Szynwałd	9	58	28-48	osada	PŚ		
299	Szynwałd	10	59	28-48	osada	PŚ		
300	Szynwałd	11	60	28-48	osada podgrodowa	WŚ		
301	Szynwałd	12	61	28-48	śląd os.	KAK		
302	Szynwałd	13	62	28-48	śląd os.		Ha-La	
303	Szynwałd	14	63	28-48	śląd os.		SCHN	
304	Szynwałd	15	64	28-48	osada osada	KPL KAK		

305	Szynwałd	16	65	28-48	osada		SCHN	
306	Szynwałd	17	66	28-48	obozowisko osada		SCHN Ha-La	
307	Szynwałd	18	67	28-48	ślad os.		Ha-La	
308	Szynwałd	19	68	28-48	ślad os.		Ha-La	
309	Szynwałd	20	69	28-48	osada	PŚ		
310	Szynwałd	21	70	28-48	osada	PŚ		
311	Szynwałd	22	71	28-48	ślad os.		ep. kamienia	
312	Szynwałd	23	72	28-48	osada		Ha-La	
313	Szynwałd	24	73	28-48	osada	PŚ		
314	Szynwałd	25	74	28-48	ślad os.		pradzieje	
315	Szynwałd	26	75	28-48	osada	PŚ		
316	Szynwałd	27	76	28-48	ślad os. ślad os.	PŚ	pradzieje	
317	Szynwałd	28	83	28-48	ślad os.		SCHN	
318	Szynwałd	29	84	28-48	osada		SCHN	
319	Szynwałd	30	85	28-48	osada		OR	
320	Szynwałd	31	86	28-48	osada		OR	
321	Szynwałd	32	100	28-48	ślad os.		OR	
322	Szynwałd	33	102	28-48	ślad os. osada	PŚ	pradzieje	
323	Szynwałd	34	103	28-48	obozowisko osada osada	KPL PŚ-NŻ	OR	
324	Szynwałd	35	104	28-48	ślad os.		OR	
325	Szynwałd	36	105	28-48	ślad os. osada osada	KPL PŚ	SCHN	
326	Szynwałd	37	106	28-48	ślad os.		OR	
327	Szynwałd	38	107	28-48	ślad os.		pradzieje	
328	Szynwałd	39	108	28-48	osada		OR	
329	Szynwałd	40	109	28-48	ślad os.	PŚ		
330	Szynwałd	41	110	28-48	ślad os.		OR	
331	Szynwałd	42	111	28-48	osada	PŚ		
332	Szynwałd	43	112	28-48	osada osada	PŚ	OR	
333	Szynwałd	44	113	28-48	ślad os. osada	PŚ-NŻ	pradzieje	
334	Szynwałd	45	114	28-48	osada	NŻ		

335	Szynwałd	46	115	28-48	śląd os. osada	PŚ	pradzieje	
336	Szynwałd	47	116	28-48	osada	PŚ		
337	Szynwałd	48	117	28-48	osada	PŚ		
338	Szynwałd	49	118	28-48	śląd os. osada	PŚ	pradzieje	
339	Szynwałd	50	119	28-48	stanowisko domniemane			
340	Szynwałd	51	120	28-48	śląd os.		OR	
341	Szynwałd	52	121	28-48	śląd os.		ep. kamienia	
342	Szynwałd	53	122	28-48	osada		Ha-La	
343	Szynwałd	54	123	28-48	śląd os.		ep. kamienia	
344	Szynwałd		126	28-48	cmentarzysko	wielbarska	OR	
345	Święte	1	2	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		PŚ czasy nowożytnie	
346	Święte	2	11	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		PŚ czasy nowożytnie	
347	Święte	3	12	29-49	śląd osadnictwa punkt osadniczy osada osada		epoka kamienia OR PŚ czasy nowożytnie	
348	Święte	4	13	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		PŚ czasy nowożytnie	
349	Święte	5	14	29-49	śląd osadnictwa		pradzieje	
350	Święte	6	15	29-49	śląd osadnictwa		Ha-La	
351	Święte	7	16	29-49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa		Ha-La PŚ czasy nowożytnie	
352	Święte	8	17	29-49	śląd osadnictwa punkt osadniczy		pradzieje PŚ	
353	Święte	9	18	29-49	śląd osadnictwa		PŚ	
354	Wielkie Szczepanki	1	102	30-47	osada		wczesne średniowiecze	
355	Wielkie Szczepanki	2	103	30-47	osada śląd osadnictwa		Ha-La późne średniowiecze	
356	Wielkie Szczepanki	3	104	30-47	osada osada	KPL	późne średniowiecze	
357	Wielkie Szczepanki	4	105	30-47	osada		późne średniowiecze	
358	Wielkie Szczepanki	5	106	30-47	osada		późne średniowiecze	
359	Wielkie Szczepanki	6	107	30-47	osada		późne średniowiecze	
360	Wielkie Szczepanki	7	109	30-47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	KPL ?	?	
361	Wielkie Szczepanki	8	110	30-47	śląd osadnictwa	KCWR		

					osada/cmentarzysko?	łużycka	EB	
362	Wielkie Szczepanki	9	111	30-47	osada	Ha-La	Ha-La	
363	Wielkie Szczepanki	10	112	30-47	śląd osadnictwa	?	?	
364	Wielkie Szczepanki	11	113	30-47	osada		późne średniowiecze	
365	Wielkie Szczepanki	12	114	30-47	osada		późne średniowiecze	
366	Wielkie Szczepanki	13	115	30-47	osada		późne średniowiecze	
367	Wielkie Szczepanki	14	117	30-47	śląd osadnictwa osada	KPL KAK		
368	Wielkie Szczepanki	15	118	30-47	osada	KAK		
369	Wielkie Szczepanki	16	119	30-47	osada śląd osadnictwa		późne średniowiecze ?	
370	Wielkie Szczepanki	17	120	30-47	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit późne średniowiecze	
371	Wielkie Szczepanki	18	121	30-47	śląd osadnictwa osada		IO EB późne średniowiecze	
372	Wielkie Szczepanki	19	122	30-47	śląd osadnictwa osada		OR późne średniowiecze	
373	Wielkie Szczepanki	20	123	30-47	obozowisko		schyłkowy neolit	
374	Wielkie Szczepanki	21	124	30-47	śląd osadnictwa		EK	
375	Wielkie Szczepanki	22	125	30-47	osada		późne średniowiecze	
376	Wielkie Szczepanki	23	126	30-47	obozowisko osada		schyłkowy neolit późne średniowiecze	
377	Wielkie Szczepanki	24	127	30-47	śląd osadnictwa		Ha-La	
378	Wybudowanie Łasińskie	59	9	29-47	obozowisko		schyłkowy neolit	
379	Wybudowanie Łasińskie	60	16	29-49	śląd osadnictwa		Ha-La	
380	Wybudowanie Łasińskie	61	17	29-47	śląd osadnictwa		pradzieje	
381	Wybudowanie Łasińskie	62	18	29-47	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
382	Wybudowanie Łasińskie	63	39	29-47	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit Ha-La	
383	Wybudowanie Łasińskie	1	4	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
384	Wybudowanie Łasińskie	2	5	29-48	osada		Ha-La	
385	Wybudowanie Łasińskie	3	6	29-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
386	Wybudowanie Łasińskie	4	7	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
387	Wybudowanie Łasińskie	5	8	29-48	śląd osadnictwa osada		Ha-La ? OR ? późne średniowiecze XIV-XV w.	
388	Wybudowanie Łasińskie	6	9	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
389	Wybudowanie Łasińskie	7	10	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
390	Wybudowanie Łasińskie	8	11	29-48	śląd osadnictwa osada		Ha-La późne średniowiecze XIV-XV w.	
391	Wybudowanie Łasińskie	9	12	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	

392	Wybudowanie Łasińskie	10	13	29-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
393	Wybudowanie Łasińskie	11	14	29-48	śląd osadnictwa	KAK		
394	Wybudowanie Łasińskie	12	15	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
395	Wybudowanie Łasińskie	13	16	29-48	śląd osadnictwa osada		OR późne średniowiecze XIV-XV w.	
396	Wybudowanie Łasińskie	14	17	29-48	śląd osadnictwa osada		OR późne średniowiecze XIII-XIV w.	
397	Wybudowanie Łasińskie	15	18	29-48	śląd osadnictwa osada		OR późne średniowiecze XIV-XV w.	
398	Wybudowanie Łasińskie	16	19	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIII-XIV w.	
399	Wybudowanie Łasińskie	17	20	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
400	Wybudowanie Łasińskie	18	21	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
401	Wybudowanie Łasińskie	19	22	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
402	Wybudowanie Łasińskie	20	23	29-48	osada		późne średniowiecze XIV w.	
403	Wybudowanie Łasińskie	21	24	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		EK ? Ha-La	
404	Wybudowanie Łasińskie	22	25	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze XI-XII w. późne średniowiecze XIV-XV w.	
405	Wybudowanie Łasińskie	23	26	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
406	Wybudowanie Łasińskie	24	27	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.	
407	Wybudowanie Łasińskie	25	31	29-48	śląd osadnictwa osada		Ha-La późne średniowiecze XIV-XV w.	
408	Wybudowanie Łasińskie	26	32	29-48	śląd osadnictwa osada		schyłkowy neolit późne średniowiecze XIV w.	
409	Wybudowanie Łasińskie	27	33	29-48	śląd osadnictwa		schyłkowy neolit	
410	Wybudowanie Łasińskie	28	34	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
411	Wybudowanie Łasińskie	30	62	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.	
412	Wybudowanie Łasińskie	31	88	29-48	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.	
413	Wybudowanie Łasińskie	32	89	29-48	osada		wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
414	Wybudowanie Łasińskie	33	90	29-48	śląd osadnictwa		Ha-La	
415	Wybudowanie Łasińskie	34	101	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		Ha-La? późne średniowiecze	
416	Wybudowanie Łasińskie	35	102	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		? późne średniowiecze	
417	Wybudowanie Łasińskie	36	103	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		OR późne średniowiecze	
418	Wybudowanie Łasińskie	37	104	29-48	osada śląd osadnictwa	łużycka?	Ha-La późne średniowiecze	
419	Wybudowanie Łasińskie	38	111	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	

420	Wybudowanie Łasińskie	39	114	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
421	Wybudowanie Łasińskie	40	115	29-48	śląd osadnictwa osada osada osada	łużycka	EK Ha-La XI-XII w. późne średniowiecze ?	
422	Wybudowanie Łasińskie	41	116	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
423	Wybudowanie Łasińskie	42	118	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
424	Wybudowanie Łasińskie	43	119	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
425	Wybudowanie Łasińskie	44	120	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	KAK	schyłkowy neolit późne średniowiecze	
426	Wybudowanie Łasińskie	46	122	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
427	Wybudowanie Łasińskie	47	127	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		EK późne średniowiecze	
428	Wybudowanie Łasińskie	48	128	29-48	śląd osadnictwa śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
429	Wybudowanie Łasińskie	49	130	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
430	Wybudowanie Łasińskie	50	132	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
431	Wybudowanie Łasińskie	51	133	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
432	Wybudowanie Łasińskie	52	134	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
433	Wybudowanie Łasińskie	53	138	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
434	Wybudowanie Łasińskie	54	139	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
435	Wybudowanie Łasińskie	55	140	29-48	śląd osadnictwa osada		wczesne średniowiecze XII-XIII w. późne średniowiecze	
436	Wybudowanie Łasińskie	56	141	29-48	śląd osadnictwa osada		EK późne średniowiecze	
437	Wybudowanie Łasińskie	57	142	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
438	Wybudowanie Łasińskie	58	143	29-48	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
439	Wydrzno	1	39	28-48	śląd os.		pradzieje	
440	Wydrzno	2	40	28-48	osada	PŚ		
441	Wydrzno	3	42	28-48	osada	PŚ-NŻ		
442	Wydrzno	4	43	28-48	osada	PŚ		
443	Wydrzno	5	44	28-48	osada	PŚ		
444	Wydrzno	6	45	28-48	śląd os. śląd os.	PŚ	SCHN	
445	Wydrzno	7	54	28-48	śląd os. śląd os. osada	KPL KAK PŚ-NŻ		
446	Wydrzno	8	55	28-48	osada	PŚ		
447	Wydrzno	28	77	28-48	osada	PŚ		

448	Wydrzno	9	78	28-48	ślad os.		pradzieje	
449	Wydrzno	10	79	28-48	osada	PŚ		
450	Wydrzno	11	80	28-48	osada		OR	
451	Wydrzno	12	81	28-48	ślad os. ślad os.		SCHN Ha-La	
452	Wydrzno	13	82	28-48	ślad os.		pradzieje	
453	Wydrzno	14	87	28-48	ślad os. osada	PŚ-NŻ	SCHN	
454	Wydrzno	15	88	28-48	ślad os. osada	PŚ-NŻ	pradzieje	
455	Wydrzno	16	89	28-48	osada	PŚ		
456	Wydrzno	17	90	28-48	ślad os.	WŚ		
457	Wydrzno	18	91	28-48	osada	PŚ-NŻ		
458	Wydrzno	19	92	28-48	ślad os.		pradzieje	
459	Wydrzno	20	93	28-48	osada	PŚ		
460	Wydrzno	21	94	28-48	osada osada		SCHN Ha-La	
461	Wydrzno	22	95	28-48	ślad os. osada	PŚ-NŻ	pradzieje	
462	Wydrzno	23	96	28-48	osada	PŚ-NŻ		
463	Wydrzno	24	97	28-48	osada podgródowa	WŚ		
464	Wydrzno	25	98	28-48	osada	WŚ		
465	Wydrzno	26	99	28-48	osada ślad os.	WŚ	Ha-La	
466	Wydrzno	27	101	28-48	ślad os.		pradzieje	
467	Wydrzno		127	28-48	znalezisko luźne		neolit	
468	Wydrzno		128	28-48	cmentarzysko	KŁ		
469	Wydrzno		129	28-48	grodzisko?	WŚ		
470	Wydrzno		130	28-48	cmentarzysko	KŁ		
471	Wydrzno		131	28-48	cmentarzysko	pomorska		
472	Wydrzno		132	28-48	cmentarzysko	wielbarska	OR	
473	Zawda	1	1	28-49	punkt osadniczy		PŚ	
474	Zawda	2	2	28-49	punkt osadniczy		PŚ	
475	Zawda	3	3	28-49	punkt osadniczy		PŚ	
476	Zawda	4	4	28-49	ślad osadnictwa ślad osadnictwa		PŚ czasy nowożytnie	
477	Zawda	5	5	28-49	ślad osadnictwa ślad osadnictwa		PŚ czasy nowożytnie	
478	Zawda	6	6	28-49	ślad osadnictwa ślad osadnictwa		pradzieje PŚ	
479	Zawda	7	7	28-49	ślad osadnictwa		czasy nowożytnie pradzieje	

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo kulturowe to nie tylko zachowane obiekty zabytkowe, ale również zespoły muzyczne, wokalne, stowarzyszenia oraz szkoły, które pełnią funkcję ośrodków kulturowych i są miejscem spotkań dla miejscowej ludności. Owocem działań wszystkich tych, którzy tworzą dziedzictwo kulturowe, są różnego rodzaju wydarzenia i imprezy kulturalne.

Rozpowszechnianiem kultury na terenie miasta i gminy Łasin zajmuje się Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury i Sportu, który powstał w 1974 r. Ośrodek prowadzi działalność kulturalną na rzecz mieszkańców Miasta i Gminy Łasin polegającą na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, ochronie dziedzictwa kulturowego, a w szczególności:

- edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę;
- gromadzenia, dokumentowania, tworzenia, ochrony i udostępniania dóbr kultury;
- stworzenia warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką;
- rozpoznawania, rozbudzania i zaspakajania potrzeb oraz zainteresowań kultury;
- używania inicjatyw społecznych dla rozwoju kultury.

Obecnie w ramach ośrodka działają teatrzyki dziecięce, różne sekcje sportowe, zespoły taneczne, poetyckie oraz młodzieżowe zespoły muzyczne. Do kalendarza imprez weszły na stałe festiwale piosenki i teatrzyków, konkursy recytatorskie, obchody Dni Ziemi Łasińskiej, wojewódzki przegląd kapel weselnych, festiwale piosenki przedszkolnej i szkolnej. Od 1997 r. organizowany jest Przegląd Widowisk Bożonarodzeniowych i Zapustnych. Ośrodek był także organizatorem festynów rekreacyjno – sportowych i kulturalnych, regat żeglarskich.

Do animatorów kultury należy także Towarzystwo Przyjaciół Łasina, które jest współorganizatorem Dni Łasina, Festiwalu Teatru Dziecięcego oraz Przeglądu Piosenki Przedszkolnej i Szkolnej. Pierwsze działania Towarzystwa, założonego 10 maja 1977 r., dotyczyły realizacji wykopalisk na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Wydrznie, a następnie badań archeologicznych w obrębie wysp na Jeziorze Zamkowym, prowadzonym przez Muzeum w Grudziądzu.

W mieście odbywają się imprezy plenerowe promujące tożsamość kulturalną regionu, takie jak:

- Miejsko-Gminny Przegląd Widowisk Bożonarodzeniowych i Zapustnych;
- Powiatowy Przegląd Widowisk Bożonarodzeniowych i Zapustnych;
- Warsztaty Rękodzielnicze związane z kultywowaniem Świąt Wielkanocnych;
- Gminny Konkurs Wiedzy o Starożytności;
- Powiatowy Konkurs Historyczny;
- Poezja wielkanocna;

- Dni Łasina;
- Festyn Świętojański;
- Uroczystości dożynkowe na terenie Gminy Grudziądz;
- Dni Dziedzictwa Narodowego;
- Spotkanie z okazji Dnia Pamięci i Patriotyzmu.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania miasta i gminy Łasin w zakresie ochrony zabytków.

MOCNE STRONY
· dobre warunki do rozwoju turystyki krajoznawczej (pieszej, wodnej, kolarskiej, konnej), · stosunkowo duża ilość obiektów o walorach kulturowych, · dobrze utrzymane zespoły sakralne, · duża ilość stanowisk archeologicznych, które świadczą o długiej i ciekawej historii miasta i gminy. · charakterystyczny krajobraz kulturowo-przyrodniczy z czytelnymi pozostałościami gospodarki dworsko-folwarcznej (liczne założenia, m.in. w Bogdankach, Nowych Janowicach czy Nogacie), · położenie zachodniej części gminy w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi, ustanowionego w celu ochrony naturalnego koryta rzeki Osy oraz ukształtowania sąsiadujących z nią terenów, · na terenie gminy znajduje się Rezerwat Przyrody Dolina Osy oraz specjalny obszar Ochrony Natura 2000 Dolina Osy, · atrakcyjne położenie gminy na styku kilku województw, przy jednej z ważniejszych dróg krajowych, w pobliżu siedziby powiatu - Miasta Grudziądz i Kwidzyna, · liczne ścieżki rowerowe i piesze, · edukacja społeczna odnośnie opieki nad zabytkami (m.in. Dni Ziemi Łasińskiej), · działający Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Łasinie.
SŁABE STRONY
· niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp., · niska świadomość mieszkańców walorów własnej tradycyjnej architektury lokalnej, mogącej stanowić potencjał turystyczny, · brak obiektu wystawienniczego na terenie miasta i gminy, typu: publiczna galeria, muzeum, izba pamięci, · brak dostępu do większości zabytkowych obiektów (własność prywatna), · niezadowalające oznakowanie cennych obiektów kulturowych, · mała świadomość podmiotów gospodarczych o korzyściach płynących z mecenatu kultury, · niedostateczne wykorzystanie nowoczesnych technik informatycznych, w tym: brak cyfrowych zbiorów informacji (baz danych), materiałów edukacyjnych, internetowych stron promocyjnych, · nikłe pozyskiwanie środków zewnętrznych na opiekę nad zabytkami.
SZANSE
· unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki, · prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych, · organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym, · wykorzystanie funduszy europejskich, · rozwój organizacji pozarządowych.
ZAGROŻENIA
· niezadawalający stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych, · bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych, · brak środków na renowację zabytkowych obiektów (zwłaszcza budynków będących własnością prywatną),

·braki w edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy zostały opracowane dwa priorytety. Do realizacji priorytetów wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 z dnia 28.11.2017 r.), Burmistrz zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Miasta. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

PRIORYTET I OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu	- ØMonitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Miasta i Gminy: - üprzegląd stanu technicznego obiektów; - üwyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja; - üopracowanie planu remontów. - ØProwadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność

ich zachowania	gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ØWspółpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Toruniu. ØWspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ØIntensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. ØPodczas dokonywania aktualizacji Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy należy uwzględnić brakujące obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz usunąć obiekty nieistniejące. ØEgzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ØSprawowanie opieki nad zabytkowymi cmentarzami na terenie Miasta i Gminy (szczególnie tych w złym i bardzo złym stanie), poprzez: - üprace pielęgnacyjne i porządkujące, - üusuwanie roślinności zielnej oraz samosiewek drzew, - üoznakowanie obiektów, - ürenowację zabytkowych nagrobków, - üzaznaczenie cmentarzy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego - üupowszechnianie wiedzy na ich temat wśród mieszkańców gminy, - üzwracanie szczególnej uwagi na obowiązek otaczania opieką miejsc grzebalnych, niezależnie od pochodzenia i wyznania osób tam spoczywających. ØRewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni. Z uwzględnieniem starodrzewia na terenie filialnych cmentarzy, nieczynnych cmentarzy, zespołów podworskich, parków wiejskich wzdłuż ciągów komunikacyjnych (aleje, parki). ØOchrona stanowisk archeologicznych: - üwskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; - üprowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych; - üzachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową.
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy	ØZadania dla gminnej ewidencji zabytków: - üzakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, - üaktualizacja zmian w stosunkach własnościowych oraz zmian stanu prawnego jak aktualne formy ochrony, - üsystematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, - üpropozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji; - üudostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami.
PRIORYTET II: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Miasta i Gminy	ØUmieszczenie na stronie internetowej Miasta gminnej ewidencji zabytków wraz z kartami obiektów oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. ØZapoznanie mieszkańców, przede wszystkim właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych. ØWspółpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich dojazdowych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów - głównie do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką

	i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc.
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy	ØWydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy . ØNagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.
Podniesienie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	ØSzkolenie pracowników administracji samorządowej odpowiednich wydziałów, pedagogów szkół różnych szczebli w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. ØZapoznanie dzieci i młodzieży, w ramach edukacji szkolnej, z historią gminy oraz dziedzictwem materialnym i sposobami jego ochrony, np. poprzez organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych połączonych z prezentacją najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii. ØOrganizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw, seminariów i innych działań propagujących wiedzę o historii i kulturze materialnej gminy. ØAktywne wspieranie wydawania aktualnych map turystycznych w regionie obejmujących także teren gminy. Rozważenie wydania własnej kompleksowej mapy turystycznej zawierającej m. in. szlaki turystyczne i wszystkie zabytki. ØAktywizacja mieszkańców (w tym młodzieży szkolnej) w zakresie podejmowania społecznych prac porządkowych przy zabytkach i w ich otoczeniu, mająca na celu przede wszystkim uświadomienie wartości lokalnego dziedzictwa materialnego i pobudzenie współodpowiedzialności za jego ochronę.

Planowane przez gminę inwestycje związane z ochroną zabytków w czasie czterech lat obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łasin na lata 2019-2022:

·Wykonanie remontu zabytkowego Ratusza przy ul. Radzyńskiej 2, zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi (budynek wpisany do rejestru zabytków pod nr A/84 z dnia 30.05.1996 r.)

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Burmistrz Miasta i Gminy Łasin. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

·instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;

·instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich (z uwagi na trwającą perspektywę finansowania na lata 2014-2020 konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);

·instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez wójta zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Miasta i Gminy w Łasinie, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych;

·instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego

itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Łasin będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jej realizacji.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza Miasta i Gminy Łasin, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (świetlice wiejskie, biblioteki),
- monitoring postępu prac powoływaniem gminnego ośrodka kultury,
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy agroturystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Miasta Łasin treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Łasin będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp.

Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad

zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

• dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

• upromesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

• dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,

• dotacje wojewódzkie,

• dotacje powiatowe,

• dotacje gminne,

• inne źródła.

Źródła zagraniczne:

• źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,

• źródła pozaunijne.

1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art.77. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu; - zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Środki Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

W jednym roku budżetowym wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji lub refundacji do wszystkich ww. organów. Suma przyznanych dofinansowań nie może przekroczyć 100% kosztów zadania wskazanego we wnioskach. Zaleca się, aby składane wnioski zawierały jednakowe zakresy prac oraz pokrywające się kosztorysy. W przypadku uzyskania dofinansowania ze środków publicznych (dotacji bądź refundacji), wnioskodawca może wystąpić o kolejne dofinansowanie (dotację bądź refundację) na ten sam zakres prac dopiero po upływie 10 lat. Wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji bądź refundacji w wysokości:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru w przypadku, jeżeli:
 - a) zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - b) zabytek wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
 - c) stan zachowania zabytku, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku

Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje gminne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy (Miasta).

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczone kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

Wyznaczony cel generalny Strategii działania NFOŚiGW: „Poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku”, realizowany jest w ramach czterech priorytetów:

- Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona atmosfery;
- Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z końcem listopada rozpoczyna przyjmowanie wniosków w ramach nowej unijnej perspektywy. W ramach uruchomionych działań zostanie udostępnionych na projekty środowiskowe ponad 5 mld zł.

Program Dom Kultury+

Organizatorem Programu Dom Kultury+ jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z dnia 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosków o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

Bardzo Młoda Kultura

Wieloletni program wspierania edukacji kulturowej. Celem wieloletniego programu realizowanego w ramach Paktu dla Kultury przez Narodowe Centrum Kultury jest budowanie systemowych rozwiązań wzmacniających stymulowanie kreatywności i edukacji kulturowej przez 16 podmiotów wyłonionych w drodze konkursu - po jednym z każdego województwa.

Podstawowym celem programu jest wpieranie edukacji kulturowej w Polsce. Cel ten będzie urzeczywistniany przez realizację całego szeregu zadań pośrednich. Realizacja zadania odbywa się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2016 - 2018. O dofinansowanie w ramach programu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury. Przy realizacji zadania wskazane jest nawiązanie współpracy poprzez zawarcie porozumienia lub utworzenie konsorcjum z następującymi podmiotami:

- kuratoriami oświaty, centrami i ośrodkami doskonalenia nauczycieli;
- publicznymi i/lub niepublicznymi instytucjami oświatowo
- wychowawczymi;
- organizacjami pozarządowymi;
- instytucjami kultury;
- innymi podmiotami działającymi na polu edukacji kulturowej w województwie.

Każdy z wnioskodawców będzie mógł ubiegać się o dotację w wysokości od 300 do 900 tysięcy złotych na trzyletni okres realizacji dokumentu, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne od powołanego przez NCK zespołu zajmującego się jego obsługą. W ramach programu odbywać się będą coroczne spotkania wszystkich beneficjentów, w trakcie których będą się dzielić doświadczeniami i poszukiwać wspólnie rozwiązań.

Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2018, Ochrona Zabytków

Dnia 1 października 2017 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. poz. 1808).

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na:

- 1) badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane:
 - a) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
 - b) roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.
- 2) wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa w pkt. 1.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014- 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014- 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;

- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e - usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym eusług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych - do istniejących - zasadach i priorytetach wsparcia.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyły regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto i gmina Łasin;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasta i gminy Łasin;

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość

przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2018 - 2021 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

Wydatki jakie poniosło miasto i gmina Łasin związane z ochroną zabytków w ostatnich latach:

2014 rok - 20.000 zł Parafia Łasin

2015 rok - 20.000 zł Parafia Szczepanki

2016 rok - 20.000 zł Parafia Święte

2017 rok - 20.000 zł Parafia Łasin

2018 rok - 20.000 zł Parafia Szynwałd.

Materiały wykorzystane w tekście:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2018 poz. 2067 ze zm.);
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997r. nr 78 poz. 483, ze zm.);
4. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j., Dz. U. 2018 poz. 574, ze zm.);
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j., Dz. U. 2017 poz. 1073, ze zm.)
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (t.j., Dz. U. 2018, poz. 1202 ze zm.);
7. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. 2018 poz. 799);
8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j., Dz. U. 2018 r. poz. 1614 ze zm.);
9. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j., Dz. U. 2018 poz. 2204 ze zm.);
10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j., Dz. U. 2018 poz. 1983);
11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. 2018 poz. 450);
12. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j., Dz. U. 2018 poz. 720);
13. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j., Dz. U. 2018 poz. 217);
14. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz. U. 2018, poz. 1330 ze zm.);

15. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661);

16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j., Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);

17. Programy i Strategie Miasta i Gminy Łasin;

18. Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018–2021.;

19. Materiały udostępnione w Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu: karty ewidencyjne architektury i budownictwa, karty ewidencyjne zabytków ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy, itp.;

20. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta i Gminy Łasin

21. Łasin. Historia 1298. Teraźniejszość 1998. Przyszłość XXI w., Urząd Miasta i Gminy Łasin, 1998;

22. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa, 1880-1902 r.;

23. Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu, Wrocław 1971 r.;

24. Boguwolski R., Kurzyńska M., Region Łasina w pradziejach i wczesnym średniowieczu, Urząd Miasta i Gminy w Łasinie, Muzeum w Grudziądzu, 1998 r.;

25. www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/;

26. www.zabytek.pl;